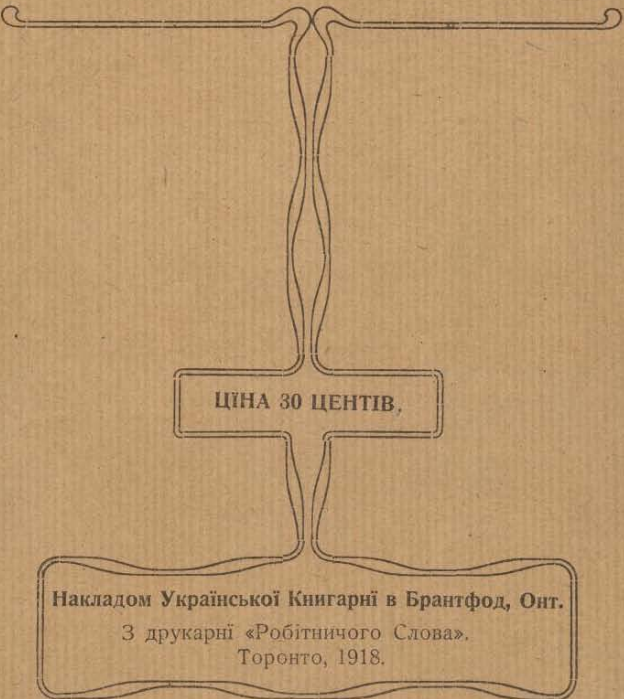

П. КРАТ.

КОЛИ ЗІЙШЛО СОНЦЕ

ОПОВІДАНЄ З 2000 РОКУ.

ЦІНА 30 ЦЕНТІВ.

Накладом Української Книгарні в Брантфод, Онт.

З друкарні «Робітничого Слова».

Торонто, 1918.

ЧИТАЙТЕ І ШИРІТЬ!

РОБІТНИЧЕ СЛОВО

соціалістично-наукову часопись для українських робітників і фермерів в Північній Америці.

«Робітниче Слово» від початку свого існування стоїть твердо в обороні працюючого люду.

«Робітниче Слово» виступає проти всяких дурисвітів і ворогів робітництва.

Робітниче Слово містить різні корисні і цікаві статі, після найновіших напрямків соціалістичної науки, про політику, про справи робітничі і хліборобські, подає статі наукові, поучаючі, оповідання, поезії, новини з Америки, старого краю та з цілого світа. Всього писане в «Робітничім Слові» дуже зрозуміло і доступно для кожного. «Робітниче Слово» виходить тижнево, що суботи.

Предплата на «Робітниче Слово» виносить: на цілий рік \$1.50, на пів року 80 центів. За границею: на рік \$1.75; на пів року 90 центів. Предплату наложити слати на слідуячу адресу

ROBITNYCHE SLOVO

Box 64, Toronto Ont.

Оказове число висилаємо кожному даром.

П. КРАТ.

КОЛИ ЗІЙШЛО СОНЦЕ

Оповіданє з 2000 року.

З друкарні «Робітничого Слова».

Торонто, 1918.

Коли Зійшло Сонце

I.

— Він буде жити, почув я над собою чийсь лагідний жіночий голос: Тільки недоторкайтесь до него голими руками, заки він цілковито не розмерзнуть ся:

— Що за диво? подумав я: Де я і що зі мною? Чув тільки, що в моїм тілі перебігали якісь горячі потоки.

— Дайте йому напитись ще сего зіля, казав голос.

Чийсь руки розтулили мої уста і влягли чогось у рот, що я лигнув. Тоді мої очі розплющились, і я побачив наді мною такої краси жіноче личко, що хвильку хтів уже повірити в істноване анголів. Чорнява, рожева як той троянд цвіт, чорнобрива, синьоока вона всміхалась до мене своїми червоними мов калина устоньками зза котрих мов рядки перлин блищали білі зубочки і казала, як до малої дитини:

— Будемо жити, будемо жити!... Але й не гадайте підвестись, се вам зашкодить, крикнула вона, коли я хтів поворушитись. Тепер я бачив, що коло мене стояло ще четверо повних, здорових хлопців вбраних, як і вона у ясно-блакитні манті наче шпиталева служба.

— Деж я?

— Лежіть і ні про що не думайте. Ви там де була ваша воля, щоб ви були.

Я десь бачив її личко колись. Воно мені таке знайоме. Але де? Зрозумів, що

в мене цілковито відібрано пам'ять.

— Скажіть хто ви і що зі мною сталося а то я здурію! крикнув до неї, бо бачив, що вона була якась там старша.

Та засьміялась і сказала дати мені чогось на спане.

Коли знов прокинувся, вона сиділа коло мене на кріслі а я побачив себе на шпиталевім ліжку, у гарно прибраній, сонцем освіченій кімнаті.

— Ви називаєтесь Петро Іванчук?

— Я не пам'ятаю, відповів я, дійсно забувши своє власне ім'я.

— Ану, дивіть ся сюди, і вона подала мені зжовклий папір на котрім стояло: «Я, Петро Іванчук, син Івана Іванчука з Бубнища з Галичини, годжу ся, щоб доктор Гібсон професор медицини на Ванкуверськім Університеті у Ванкувері, Б. К., заморозив мене після методи професора Бахметієва болгарського міністра просвіти, з умовою, що Ванкуверський Університет буде доглядати мене аж до 10 години перед полуднем дня 1-го травня 2000 року, а того дня я маю бути відморожений і поможливости привернений до життя». Підписано «Петро Іванчук», по при той підпис стояли ще підписи доктора Гібсона, нотаря та згода Бритиш-Колюмбійського парламенту, що вільно Петра Іванчука після його власного бажання заморозити.

— Ніби се я, той Іванчук? спитавсь я лікарки, що пильно дивилась на мене, сподіючись тої хвилі, коли я все згадаю.

— А так, що ви!

— Я не знав.

— А се чие лице? показала мені чинюсь жіночу фотографію, зжовклу як і той папір.

Ой! я тепер згадав усе:

— То було вчора. Вона кохала иньшого і за него віддалась. Я не міг стерпіти болю мого серця і, коли доктор Гібсон викладаючи нам в каледжі анатомію казав, що добре булоб спробувати, чи людина годна витримати заморожене, я запропонував йому мене.... Але пощо ви мене так завчасно відморозили? Прецінь я хтів до 2000 р., а не на одну ніч.

— Ха-ха-ха! зареготалась докторка: Ваша ніч була довга рівнісенько 81 рік і чотири місяця.

— Отже тих, що я знав, їх нема нікого в живих?

— Певно.

— І її немає? показав на портрет моєї калишньої любки?

— Вона вмерла у 1982 р.

— Ви її знали?

— Я її онука.

Тепер я пізнав її. Вона була так подібна до моєї Бесі, тільки тисячу разів крашша.

Але ви погана людина.

— Чому?

— Та за коханя та заздности, відібрали собі житя на вісімдесять і один рік!

— Серце не зважає... А зрештою менї більше хтілось прислужитись науці, збрав я.

— Ой, науці... Але певно се заморожене цілковито виморозило палкість вашого серця, глузувала вона.

— Не знаю.....

— Товаришко Гледис, колиж ви покажете нам свого відмороженника? почули ми шепотіне з троха відхилених дверей.

— Тепер уже можна, сказала докторка.

Тоді двері розчинились і до кімнати

всипалась гурма людей з зацікавленими обличчями, з очима зверненими на мене.

— Як ся маєте? як себе відчуваєте тепер? засипали мене запитами.

Дякував за їхню прихильність, а враз з тим дивувавсь розглядаючи їх та їхнє убране. Були межі ними молоді й старі жінки й чоловіки, але усі такі здорові, рожеві! Навіть сивоволосі були повні здоров'я, руху та гумору немов шкільна молодь. А що до жінок той не казати. Навіть тяжко було вгадати як старі вони були. А вбране на них було таке, що мені робилось ніяково на них дивитись. То було щось подібного до перського убраня: якісь з легонької матерії майже прозорого шовку «тумани». груди були вкриті парами злотих мищат, а плечі загорнені у лентенькі, як павутиня намітки, на головах мали подібні до єгипецьких корабликів ще з часів фараонів. Злото, самосьвіти та шовки та краса. Чоловіки були вбрані в біленькі сорочки та штани. Але декотрі мали убране подібне до колишнього грецького, тих тог та тунік. Мені здавалось, що се гурма ванкуверських богатирів з'явилась подивитись на мене, аби задоволити своє зацікавлене. Але одно мене дивувало, що лица в них усіх мали вираз розуму та висшої інтелігенції, чого я цілковито не бачив у вітрогонній молоді з капіталістичної кляси. Також дивно було, що вони звали мене і один одного «товаришу» та «товаришко». Що за зміна на тім світі?

А ті жінки пообсїдали мене на ліжку і цокотіли як канарки.

— Ви мусите дати нам кілька відчитів про вашу добу. Ми так зраділи, коли довідались, що вас будуть відморозувати....

Але ви герой! Ви дали науці доказ, що людей можна заморожувати на сотки років. Тепер багато з нас зробить те саме, аби побачити слідуючі століття.....

Я теж уже хотів розпитувати їх про їхнє житє, але моя докторка Гледис сказала, що мені ще шкодить така турбація, і вони, жичучи мені як найшвидче встати, повиходили з кімнати.

— Се місцеві капіталісти? спитав я її. Вона не зрозуміла того слова.

— Капіталісти? Що то таке?

Я її роз'яснив.

— Ні, се наші.....

— Ванкуверські міщани? спитав я.

— Знов не розумію вас... Се наші.

Так я з першу й недовідав ся, хто то був.

— Тепер ми скинемо з вас усі повивачі і спробуємо піти з вами трохи на свіже повітря. І вона закликала знов шпиталєвих хлопців. Мене розповили, скупали, вбрали в римської моди тогу, а тоді я глянув на себе у сьвічадо. Мною від жаху аж стріпнуло: У сьвічаді був якийсь зжовклий напів-мрець.

— Ой, який я став! — крикнув я.

— Не журіть ся, наші доктори зроблять вас до місяця молоденьким парубком, потішила Гледис.

Пробував іти, але ноги вгинались, Тоді посадили мене на гарне крісло з колесами, котре порушувалось якоюсь нечуткою силою, і Гледис сказала, що сама піде зі мною на прохід тільки перебереть ся. Мене звезли хлопці до дверей, а незабаром і Гледис прийшла вбрана, як і попередні дами, повита в легенький як мрія злото-зеленавий серпанок.

Вона натиснула гудзик коло крісла і

воно легенько покотилось. Ми вийшли через величезні шкляні двері на вулицю. Але що то була за вулиця! Вимощена якимсь червонавим наче гумовим асфальтом, хідники з блакитного цементу, а від дороги понад хідниками квітки й квітки. Домів мало; й дім від дому відокремлений садами котрі тепер саме були вляні яблунувим квітом.

Коли Гледис перевозила мене через вулицю я побачив затоку і гори по тім боці.

— То Північний Ванкувер? спитав я її.

— Так.

— А ся вулиця де ми ідемо?

— Не пізнаєте?... Таж се Гейстинг.

— Гейстинг? Та застановлена мурами вулиця. А деж крамниці, канцелярії, кінематографи, їдальні? Ні, се не Гейстинг, або се не Ванкувер.

— Я бачила фотографію старого Ванкуверу і знаю про що ви питаєтесь.

Тимчасом нас здибали то хлопці то дівчата, а то і старші люди і всі витали мою докторку словами «добридень Гледис», або «добридень товаришко Гледис». Що за диво, її ціле місто знає, наче вона усім їм сестра.

— А деж ваші крамниці і ціла бізнесова дільниця?

— Ви кажете про наші споживчі склади?

— Споживчі склади?... Я вас питаю де ви купуєте собі усе що вам потрібно?

— Ми нічого не купуємо, я навіть мало розумію, що значить те слово.

— А так, міняєте гроші, на те що вам треба....

— Я знаю; у нас в музею є ті паперці та бляшки, і вони показують, які були дурні люди минувших століть, що годи-

лись міняти свою працю за клаптика нікому ні нащо не здалого паперу.

— А як же ви живете без грошей? не вірив я їй, думаючи, що вона жартує.

— А нащо нам гроші? Ми всі працюємо....

— Тай ми працювали, перебив я її.

— Ви працювали, але з тої праці була тільки мука, а користали з того одиниці.

— А тепер як?

— А тепер у нас усі щасливі, усі задоволені, а тих одиниць нема.

— Що ж се з світом сталось?.... Чи не здійснились мрії соціялістів?.. споглянув я на неї.

— А ви не були соціялістом?

— Ні, я в політику не бавив ся. Мені в голові була медицина.... Хоч я співчував ідеї економічної рівності.... Колиж се сталось?

Тим часом нас оточила гурма товаришів й товаришок, всілякого віку. Гледис спинила крісло-візок. Витали немов найдоросшого родича.

— Ми довідались, що ви розморозились в добрім здоровлю..... ой, які ми раді, які раді!... (я гадав, що ранішні газети повідомили про моє воскресенє)

— Товариш Піт, цікавить ся, як ми дійшли до теперішнього устрою, сказала Гледис.

Вчинив ся рух, почались поясненя, і за пару хвилин я довідав ся, що по світовій війні 1914 року, по російській революції 1917 р. світ не заспокоював ся. Хвиля соціальної революції захопила поволі усе людство, і вже від 1950 року колективізм запанув в найдальших закутках земної кулі. Приватна власність на землю та засоби виробу стала заступлена суспіль-

ною.

— А як держави? як Канада? цікавився я.

— Держав нема. Тепер є тільки людство.

— Як же ви рядитесь?

— Уряду, такого як був колись, у нас нема. Правда, суші розділені на кілька частин що до продукту, що вони видають і відповідно тому маємо індустріяльні комітети, які пильнують, щоб усього було вироблено кільки треба.

— А парламенти, кабінети міністрів, суд, поліція, військо, в'язниці?

— Ха-ха-ха! зареготались всі. І я довідав ся, що вони замість парламентів тепер мають річні всесвітні зїзди, а що до міністрів, суддів, поліції та війська, — того нема.

— Як же ви судитесь і боронетесь від напасників?

Знов щось дивного! Кажуть, що в них нема напасників, нема злочину.

— Чому?

Бо злочин існував через те, що світом рядили фахові злочинці, через неосвідомлене народу, через приватну власність. Тепер політики нема, нема й тих псувачів людства-політикреїв. Тепер нарід освідомлено, а школи виховали нове покоління в ідеях братерства та спільної праці.

Вони казали:

— Усей світ наш і ми чуємо себе забезпеченими, ми все маємо, що техніка та наука досягнули. Красти в себе ніхто не буде; убивати один одного не можемо, ми любимо в кождім брата і сестру людину. Ми всі одна родина, родина людей, в котрій вже щезла звірячість минувшини.

— Чомуж ми, будши людьми, що чванились цивілізацією, чому ми не додума-

лись до того, до чого ви так просто дійшли? Кільки крові та сліз пролялось непотрібно..... і я схилив в роспачу голову, чуючи наче на мені лежить ганьба минувшини, живим заступником котрої тепер був тільки я.

Але вони зрозуміли мій сміток і зараз показали чулість своїх сердець.

— «Відморожений дідусю», «дідусю цілого людства», дивіть ся на нас! Ваша доба зробила свою роботу, без вас не було б і нас, ми ж продовжене вашого життя. Радіймо ж, що нарешті жите визволилось з кайданів мук та недолі. І воїни схопили мій візок і покотили улицею сьпіваючи свій «Гимн Людства», що починав ся:

Ми всі брати, ми всі сестри,
Все людство—одна родина,
Всіх кохаймо,
Всіх шануймо,
Хай жиє й мала звірина!

З хатів виходили мешканці, витали мене, прилучаючись до сьпіву. За одного паркану плигнув на улицю кугар, несучи в писку мале кугареня.

— Гало Джени! Крикнули мої приятелі. Кугарка замуркала, як кітка і поклала мені на коліна своє котя.

— І ви не боїтесь, щоб ся звірина не поїла ваші діти? — спитав я.

— Ой, ні! Джени, добра кіточка, вона бавить ся з нашими маленькими братіками та сестричками.

Тепер я завважив під корчами троянд чорного медвідя, що спав собі, наче наймит по роботі, улицею вганяли крилики, скрізь по садах цокотіла пташня, а пара ракунів гойдались на галузях черешні.

Збудили медведя і познайомили зі

мною: звали його Урзус.

— Ми забрали у звірини їхні ліси та гори, але за те даємо їм місце межі собою. Кугарка кугареня та Урзус лестились, як сьвійські коти. Я пригадав собі як не раз на польованю убивав кугарів та медведів. Сумліне впялилось мені в серце!... А одна дівчина, схопивши кугареня, закричала:

— Назвімо його Пітом, в честь нового товариша, і кугареня стало Пітом.

Повезли мене далі. Урзус по шкандибав теж з нами. Тепер ми вийшли на гору де колись був Мейн стріт. Як і впочатках 20-го століття зза темно-синьої морської затоки білили снігові верхи гір, але й тут великих будинків не було, а стояв просторий встелений травичкою на квадратову милю парк, а по парку були розстановлені більші й менші будинки та забавки дя дітей.

— Се наша школа, сказали мені.

Замість брами до того парку-школи стояло дві статуї. Одна уявляла батька, маму і трое дітей, всі обіймались у нестоцях, (на ній був напис: «Діти! любіть старших товаришів»), а друга — два хлопці і дві дівчини обіймаючі себе за рамя; там підпис: «Любімось».

— Бачите мета наших шкіл розвинути в дітях людяність основану на взаємнім любленю.

— А в наших школах дітей вчили мілітаризму та сліпого націоналізму, завважив я.

Мене підвезли до першого шкільного будинку. З дверей повибігали учительки і з радістю сестер покотили моє крісло до середини. Там за лавками сиділо зо пятьдесятеро здорових красно вбраних дітей, котрі повитали мою появу радісними

криками, але жадне не встало зза лавки. Бачив, що тут існує карність. Мене підкотили до учительської катедри. На стіні я зауважив мапу земних півкуль на котрих був напис: «Твоєю вітчиною — цілий сьвіт». В тім є рація, згодив ся я.

— Діти! казали учителька: Ми маємо дуже дорогого гостя, людину з початку двадцятого столітя, про котрого вже вам сьогодні росповідала. Він тепер буде жити з нами і ми маємо зробити його жите приємним.

— Ми всі вас, любимо, старший товаришу! крикнули дзвінкими голосочками діти.

— І я вас так само, мої пташенята, розчулений до сліз відповів я.

— Можете встати і привитатись з товаришем Пітом, дозволила учителька. Тут мене трохи не задушили в своїх обіймах.

Я хтів знати, чого вони вчать ся.

Тут були діти в віку сім вісім років. На лавках я не бачив жадних книжок, ані скриптурів. Спитав учительку. Замість відповіди вона натиснула коло себе один біленький гудзик (тих гудзиків біля неї було зо дві сотки) і враз я почув гарний чоловічий баритоновий голос, що читав... Я прислухав ся і пізнав в тім невмеруче оловідане про «Робінзона Крузо», приятеля дітей.

— Так у вас грамофон заступив книжку? Скрикнув я.

— Ми звемо сей прилад бібльофоном, весело поправила мене учителька, а діти, Гледис і решта що були в школі сьміялись на моє здивованє.

— А як ви пишете.

— Дивіть ся на сю таблицю, сказала знов учителька і попросила свою підручну

закласти якусь плитку у скриньку коло стіни. Потім натиснула гудзик і на таблиці з'явилися слова, наче чорна таблиця була шкляною і під шклом кожна літера світилась.

— А коли вам треба з голови що написати?

— Тоді ми вживаємо сего приладу, і вона почала натискати гудзики, як на колишній нашій писарській машині, а на дошці світилися слова.

— Чудово!....., Але, що до писання листів, ви ж мусите писати пером?

— Ні, ми маємо диктограф.... Ось він, і учителька взявши щось подібного до тих цївок, що ми вживали до Едісонових фонографів, поклала до машинки, що стояла в неї на столі (такіж прилади були і коло кожної дитини). Потім проговорила у трубку пару слів, виймила цївку з диктофона і, здіймивши з тої цївки тоненький папірець з чогось твердого, подала мені.

— Тепер, коли хочете почути, що тут «написано» положіть се в сю щилину. Я зробив так, учителька натиснула гудзик і її голос почули ми виразно, наче вона сама говорила.

— Так ви цілковито не пишете? невгавав я: І вчім складаєть ся у вас наука?

Пояснили, що вони вчать ся і давнього письма, також, але його вживають хіба в такім випадку, як треба нагло щось написати, а близько нема диктофона. А також мусять уживати письма запро написи на памятниках, будинках, тощо. Диктофон красше від письма і тим, що дітей призвичає до скорого думаня та рівної бесіди.

— Ми є всесвітньою нацією працівників, сказала далі учителька: І наша виховавча

метода полягає на тім, щоб виховати в дітях залюблене до праці, до шановання праці!

— А за мого часу дітям впоювали пошанівок до всіляких славетних вояків, тощо. Чи шануєте ви Нелсона, Волфа та інших? зацікавився я.

— Ой, ні! Ті назвиска подибуємо у все-світній історії, але та вся кровава минавина нас не цікавить. Нашими героями є творці духа, творці життя. Робітник з жилавими руками, що здвигнув культуру в сій країні, — се наш герой! Нашими героями ті всі, що своїми думками прощипли темряви незнання, дали світові пізнати самого себе, дали нам те проміне людськості, котре загріває нас до дальших вчинків добра та краси!

Тим часом з усіх шкіл телефонували учительски, протестуючи, що мене затримують в одній школі, коли усі хочуть мене бачити. Повезли мене до другої школи. Але учительки вмовились і випустили усю дітвору у парк.

Яка тисячка зацікавлених личок оточила мене, а крику, а вереску! Усі конче хотіли мене обіймати. Аж Гледис злякалась за моє здоров'я і просила учительок вгамувати дітей. А тоді викотили моє крісло на ту плятфому, що діти з неї спускають ся, і я мав звідти до них промовляти. Усі посідали на травичці і діти і учительки і медведь Урзус меже ними. Почав їм розповідати про світову війну 1914 року. Діти й учительки скривились. А одна сказала:

— Товаришу, розповідайте нам щось доброго, а такого ми не любимо.....

— Доброго? і я став як дурний.... Напинав усей свій мізок і не годен був нага-

дати нічого доброго за часів мого життя в початках двадцятого століття.

— Хочете чогось доброго?..... Ага! зрадив я: Ми давали один одному різдвяні подарунки раз в рік.

— Тільки раз в рік? здивувались діти: А ще що?

— Ми мали товариства, де плели панчохи раненим жовірам, мали товариство охорони псів.... На тім я й став. Бачив, що діти були цілковито мною не задоволені.

Гледис врятувала ситуацію.

— Любі маленькі товаришки й товариші! ви не маєте чого зражатись тим, що за часів життя сего товариша в світі мало було добра та любови, але він сам був добрий і ради науки дав себе заморозити на такі довгі літа. Наш обовязок показати йому щирість наших сердець.

І хмара зминула: діти любо глянули на мене. Я попросив скотити мене на землю і коли возили мене по парку, щебечучи та розповідаючи про життя їхнього маленького діточого світа.

Але ось зачув дзвін: раз, два, дванадцять.

— Обід! крикнули діти і покотили геть з парку. Гледис забрала мене і з кількома учительками пішла знов в напрямку того будинку, що я думав, що то був шпиталь.

II.

— Де ти сьогодні обідаєш? спитала мою докторку товаришка.

— Де будь. Тато на фармах, відповіла та.

— Ходім до мене, запросила та.

Мое крісло стало в дверях красною дому на одвірку котрого був злотий напис: «Дівчина Ласи МакІнтош». В хаті було хороше! Красні меблі з дорогого дерева, оббиті доброю матерією, красні килими, образи, лампи, фігури, а на вікнах повно пишних вазонків.

— Таке умебльоване вартує поверх три тисячки, порахував — я.

— Поки ми приготуємось до обіду, хай товариш прочитає газету в моїй бібліотеці, сказала Ласи і запросила мене в другу кімнату, в котрій не було жадної книжки, крім кількох шафів з зоями подібними до тих, що на них колись показували в нас «рухомі образки». А в стіні я завважив рурку подібну до того бібліофона, що в школі.

— Натисніть сей гудзик і читайте газету, пояснила господиня хати, а сама пішла.

— Будемо «читати» сказав собі я і натиснув, і враз з рурки бібліофону почув голос, що розповідав цілу мою історію, та вихваляв Гледис, що потрафила мене воскресити. Далі «газета» повідомляла, що я буду промовляти сего вечера в галі ім. Ч. Дарвіна в Ванкувері. Була там новинка, що сіяне в Альберті, Саскачевані, Манітобі та Північній Дакоті скінчилось і від 10-го мая пічнуть ся переджнивові вакації. Сила, що працювала коло сіяня

вертає домів.

— Се певно, так само, як за мого часу з Онтарії їхали на Захід на фармерські роботи; пояснив я собі.

Подавала газета новинки про нові пісні вложені тими, а тими, про наукові винаходи, про новомальовані образи і ті образи зараз я бачив на стіні; повідомляла про заручини і то дуже кумедно. Приміром, Маруся Заокіпна з України заручилась з Леокардіо Гарра з Мексико, або Ревека Шварц, (Єрусалим Палестина) буде віддаватись за товариша Ішіші з Йокогама Японії.

— Що за мішанина? — скрикнув я.

Богато писалось про балі, забави, пікніки, несподівані приємности зроблені тим або тій їхніми приятелями, але нічого не було про арешти, вбийства, засуди, війну, критику або напади політикерів на їхніх партійних ворогів.

Мені ставало нудно чути про все те добро і щасливий настрій. Але нарешті дочекав ся і сумного: подавали опис умерших. Але дивно! Усі вони кінчили своє жите по за соткою літ віку. Також повідомлялось, що під час перегонів човнами на морю коло Сан Франциско один човен вдарив другий і двох хлопців втопило.

З мене було досить і я натиснув гудзика, щоб «газета» замовкла. Тепер сидів і дивував ся з самого себе: роджений в дусі зла минувшини, чи зможу я жити з сим ідеальним народом?

— Ну, ми вже готові, мене дами і повезли до столу, на котрім не було жадноно начіня. Посідали за стіл. Тепер завважив, що мої приятельки повбирались і просто сяяли своєю красою. На стіні про-

ти мене висіла таблиця з написом. «Хто не робить, той хай не їсть».

— Чи се у вас замість нашого «отченашу» висить? спитав я.

Але Ласи скрикнула до Гледис:

— Як же ми для Піта дістанемо їсти? Він не має «робітничої картки?»

— Але він в стані хорого, відповіла Гледис: Тільки я забула взяти про него «картку хорого»... Треба запитати шпиталь,— і Гледис взяла в руки щось подібного до колишнього телефону і покликала якогось товариша Джорджа. За кілька хвилин в стіні розченили ся дверцята і випала зелена картка.

— Тепер ми маємо обід і для вас, зраділи дами. Спитали телефонічно когось, що на сьогодні варено, вибрали собі що хтіли, а для мене Гледис замовила щось спеціального, потім взяли ту зелену картку, додали до неї свої червоні і, поклавши у круглу пушку, кинули в назначену дірку в стіні.

За кілька хвиль обід був на столі, доручений тим самим відворотом в стіні.

— Чи у вас кухня під хатою.

— Ой, ні! засьміялись дами: Аж за мостами.

— Як же се воно? дивував ся я.

Нічого дивного. Скрізь під містом проваджені спеціальні рури від кожної хати до мійської кухні.

— Ну, а як хто хоче дома варити?

— Ті варять дома. Але таких мало і таке трапляєть ся часом, коли дуже близькі приятелі роблять собі родинну забаву... Тай пощо дома робити, коли все те, що ми любимо, є в нашій спільній кухні... Але їжмо.

На столі було кілька потрав, садови-

на та напої, але ті потрави були без мяса, напої без алькоголю.

— То ви мяса не їсьте?

Дами скривились, наче я їх спитав чому вони не їдять смаженини з людини.

— Хто б жє межи нами був таким, не-людяним, що зарівав би худобину? сказала Ласи, а Гледис, додала:

— М'ясо шкідливе для здоровля.

— Але страви дуже смачні, дивувався я не розуміючи навіть з чого вони зроблені.

— От у вас написано «Хто не робить, хай не їсть і не могиб ви дати мені частину своєї їди, не турбуючись за «карткою хорого?» Дівчата знов випулили очи, наче я сказав, щось страшно неморального. Я зрозумів почервонів і став перепрошувати.

— Се наш єдиний закон! твердо сказала Гледис вказуючи рукою на напис.

— Як же у вас відбуваєть ся праця на хліб насущний, і хто вам дає ті червоні посвідки роботи? Чи се ваші гроші?

Гледис пояснила:

— Ми даємо ті посвідки один одному. Підчас роботи вибираємо собі на ту хвилю проводира і той роздає нам картки.

— А діти?

— Діти до пяти літ цілковито увільнені від праці, і їм видають сині картки. А потім діти теж потрохи роблять, аби призвичаювались до стану дорослих робітників та робітниць.

— Кільки годин робите денно?

— Се залежить, яка робота. В тяжких або неприємних роботах меньше; в легких—більше. Взагалі в зимі, коли робимо в фабриках, робота триває дві години денно, а літом на жнивах робимо довше. Також на випадок чогось надзвичайного, як якась катастрофа, або нагла робота,

тоді робимо і по шість і більше годин. Такі роботи люблять дуже наші парубки, де вони годні показати своє юнацтво.

— А як відбувається у вас праця інтелігенції?

— Се що? — незрозуміли дами.

— От така праця, як ваша: докторів, учителів, всіляких вчених.

— Ми вас мало розуміємо, що ви питаєте.... У нас неінтелігентних людей нема.... А що до докторів, учителів, а особливо всіляких аматорів науки та штуки, се позагодинна праця. Інтелектуальну працю ми робимо усі: одні роблять наукові досліді, ті пишуть книжки, треті різблять або малюють, ті удосконалюють машинерію. — Але на кусень хліба працюють усі без винятку. Прецінь сі дві чи менше годин праці, се якраз та потрібна нашому тілу гімнастика.

Мене се дивувало, як в них не було поділу навіть після освіти.

— Звичайна річ, — відповіла Гледис: Наші діти та молодь усі дістають ту й саму загальну освіту, що рівна колишнім університетам. А в той самий час спеціалізують ся в кількох науках та фахах, кождий що собі сподобає.

— А як у вас фермері?

— Сіяне скінчилось, і робітники незабаром вертають домів.

Бачив, що вона мене не розуміла.

— Ні, я вас питаю про фермерів, властителів рілі, що завжди сидять на фермах, пильнуючи збіжа та худоби.

— Ага?... Ви питаєтесь про тих колишніх засланців, що сиділи на прерах помилі один від одного, виплекуючи худобу та збіже для всіляких компаній. Їхніх дітей там вже нема. Коли прийшла наша до-

ба колективізму, фермерів увільнено від терпіня сидіти в самотині в зимку в завіяних снігом хатах.... Тепер ми усі вибираємось на прери веснувати, на жнива та молочене, але в зимі лишаємо там тільки нашу машинерію.

— Так ви поробились, як ті птахи! засміяв ся я: В літі на північ, а в осени у прій... От же ваші фермері живуть собі досить вигідно.

— Ви гадаєте, що у нас фермері, якась окрема кляса?... Клясового поділу в нас нема жадного. Ми всі робітники і всі фермері. Ціла земна куля се наше велике господарство. Ми на ній жиємо, ми її оремо, на ній стоять наші фабрики, — тепер старенька Землиця стала дійсною мамою цілого людства.

То було щось такого широкого, що мій мізок не годен був те все враз збагнути. Бачив тільки, що істноване людське було більш забезпечене, як за мого часу.

— А чи я знайду про себе роботу? спитавсь нерішучо.

— Звичайно. Тільки поздоровшаєте. Тепер тим не гризїть ся.

— І ви не боїтесь зайвого рота у вашім суспільстві?

— Чого ж нам боятись? Прецінь наші машини годні виробити стільки житевого продукту, що ми моглиб навіть отримувати мешканців иньших плянет, коли вони там існують.

У двері хтось шкробав. Ласи побігла відчинити. Увійшов полишений нами в парку медвідь.

— Ой, Урзусе! ти прийшов обідати? скрикнула дівчина і обіймїла звіря за голову. Той замуркотїв наче відповідав на

ту чулість.

— Чим же ви його нагодуєте? Прецінь він не має робітничої картки, — зажартував я.

— Ні, має....

— Бавить ся з дітьми і помагає в тяжких роботах, де не мож ужити машин. Я його виплекала в маленькості і він тут у мене, як єдиний член моєї родини, — казала Ласи. (Пізнійше я довідав ся, що Ласи була сирота).

Урзус дістав свою пайку.

— Я роблю досліди над інтелектом медведика,—стала розповідати Ласи, коли ми скінчили обід і мене відкотили до гостинної.

— Урзусю, удар три.

Медведь зробив.

— Тепер пять — той вибив лабою пять.

— Чудово! скрикнув я.

Гледис казала, що мені треба вертати до шпиталю, аби підлячи дальшій курації.

Я звернув увагу на хатне уряджене.

— А як ви дістаєте такі меблі, килими та убрание? Се страшні гроші коштує!...

— За ті самі робітничі картки....

— Як?... Кількиж треба таких карточок, щоб купити таку розкіш?!

— Все, що ми потребуємо, ми дістаємо з наших спільних комор, тільки за показом звичайної картки праці того дня, коли що потребуємо.

Я дививсь на Гледис, вилупивши здивовано очі.

— Нема нічого дивного. Ми наготовлюємо всего, що нам треба рівною працею і рівно дістаємо всі потрібні річі до життя.

Тепер ми попрощали Ласи; я потру-

сив за вухо її медведя, і Гледис покотила своє крісло в напрямку шпиталю.

Сонце весело блищало понад містом..

Діти бігали улицями, поливали квітки, пускаючи з водяних тумб трискавками воду; мили також хідники та улиці. Сьміялись, кричали.

— Се їхня робота, сказала Гледис.

— І забавка, додав я.

Але мені стало дивно, чому я не бачу жадних фір, ані автомобілів на улицах.

— Наші фіри он там, — вказала Гледис пальцем в небо.

Я задер голову і здивував ся! Там в усіх напрямках снували літаки; а такі, як були за мого часу, і якісь величезні, подібні до цілих кораблів; а декотрі, видно тягарові, мов птахи несли під собою якісь тягарі.

— Он воно що? тільки й міг я вимовити: Так ви стали, летючою нацією!

Тепер я завважив, що на кожнім даху будинків стояли приватні літаки. Люди прилітали і відлітали з дахів. (Дахи були пласкаті).

— А як зробили з кораблями?

— Ми кораблів не потребуємо. Пощо нам наражатись на вітри та хуртовини, коли ми вільно і скоро перелітаємо понад океани.

Я був цікавий, як прудко летять теперішні літаки?

— Межи 250, а 500 миль на годину.

— Отже ви годні перелітати навколо землі за 4—2 дні! Се чудово!

Проминаючи хати, я завважив на дверях написи подібні до того, що був на одвірку Ласи. На одних стояли написи, що тут мешкає «дівчина» та і та, на дру-

гих, що якась «молодиця», там «парубок», той і той, а знов по інших, що «товариш з товаришкою» ті і ті. Спитав я про се Гледис, і знов почув нове. Казала, що кожний їхній парубок і дівчина дійшовши, парубок 20 літ, а дівчина 18-ть мають право зажати собі від громади окремої хати.

— То у вас існує вільне кохане, без жадного шлюбу? і подумав собі: оттут, певно, розпуста на висшу скалю.

— Звичайно у нас кохане вільне, відповіла Гледис, не знаючи, що я думаю.

— Ну, а як же діти? Чи вони знають, хто їхній батько? То у вас цілковито знищене чуте матері? і я був готовий сказати, що минуше століте, хоч в тім напрямку, було висше.

— Певно я вас не розуміла добре, — сказала Гледис: Наші діти знають своїх батьків, бо живуть з ними, за винятком таких випадків, як сироти, або як батьки розійдуть ся, втративши одно до одного чуте коханя. Але такі випадки не так зчаста трапляються.

— То у вас існує правний шлюб?

— Що се таке?... У нас існує кохане. Ті, що покохались, проголошують свої заручини, а потім їх зводять до тої хати, що собі виберуть до житя.

— Коли ж у вас нема правного шлюбу, у вас певно чоловіки жінок, а жінки чоловіків кидають кілька разів на рік.

— Що ви, кажете! крикнула, з жакнувшись Гледис: Сего в нас ніколи не буває..!

— Та як же коли у вас шлюбу нема?

— Ага, пригадую, що то таке слово «шлюб»... А чи за вашої доби, приміром у Злучених Дерхавах, не кидали, не розводились по кільканайцять раз за житя?

III.

Коли я прокинувся, була яка шеста година. Біля мене не було нікого. Я сів на ліжку. Чув себе цілковито здоровим. Пробував встати на ноги. Стояв твердо, міг ходити. Але побояв ся. Сів на крісло і закликав. В кімнату ввійшло кількох хлопців весело до мене всьміхаючись.

— Де власне я? Чи се шпиталь, чи що се? .

— Ні, се Медичний Інститут.

— А ви?

— Ми студіюємо медицину.

Просив їх розповісти про те, як в них відбуваєть ся наука. Довідав ся, що по робучих годинах вони студіюють в інституті під проводом визначних знавців медицини.

— Але дивлючись на вашу таку здорову націю, мені здаєть ся, що ви маєте багато до роботи? завважив я.

— Наш обовязок, яко докторів, пильнувати, щоб наш нарід не хорував.

— Се щось дивного? У нас доктори пильнували головно хорих та хіба такі вже хобоби, як страшні пошести. Чи у вас багато хорує людей річно.

— Пересічно сто на один міліон, відповів студент.

— Що ви кажете!? крикнув я: Так у вас в дійсности майже нема хорих!.....

— Скажіть, чи се наука, поступила так наперед за сі послідні сімдесять років? Прецінь за мого часу майже жадного не було здорового.

— Ні, медицина була так само висока за вашого часу, як і тепер, але тепер так відмінились людські обставини, що до-

— Що ж у вас зв'язує чоловіка з жінкою?

— Кохане! В нас вчать про кохане ще в школі; в школі, на роботі або на з'їздах молодь знайомить ся між собою. Тоді батьки дівчини або хлопця беруть закоханих молодят собі до хати. Там їхне кохане зростає у вічну любов. Відтак поберають ся. А таке, як ви кажете у нас нема.

Так розмовляючи, ми вернули до шпиталю. Я дістав ся в руки учнів медицини. Потім покладали мене спати. А лишаючи мене Гледис нагадала, що у вечері я буду промовляти в клубі ім. Ч. Дарвіна.

ктори мають можливість побороти усі хвороби і тримати націю при повнім здоровлю.

— Та й доктори тепер не ті, завважив другий товариш.

— Як, власне?

— Мені доводилось переглядати газети з початку двадцятого столітя, де цілі колюмни були заповнені оголошеннями патентованих медицин. Люди накупували собі ліків, цілковито не знаючи складу своєї хвороби і нищили собі здоровле! Знов я читав, що тоді між докторами було багато безсумлінних грошлюбців, котрі, ради того, щоб видерти з хорого більше грошей, лічили їх не вилічуючи....

— Яке злочинство! обурились молоденькі доктори.

— Але як у вас? Що вас заохочує бути докторами, коли ви не дістаєте за те жадної платні?

— Як, що? здивувались вони.

Бути доктором се у нас велика слава! Прецінь ми вартові здоровля людства. Ми та армія, що ринищуємо ті легіони хвороб, які позіставили нам минувші покоління. І багато хвороб, приміром бацилі сухіт уже не існують в світі! Ми доглядаємо, щоб людство було здорове, ми вчимо його як жити, в що вбиратись, що їсти, як робити, як забавлятись.

— Але й ми сего вчили! запротестував я.

— Так, але у ваших обставинах не всі могли поступати після докторських приписів. Приміром радили робітникови хорму на сухоти лишити працю і поїхати на курацію десь на полудне. А в него кілького дітей, жінка і грошей стає тільки на злиденний прожиток. Звичайно в таких випадках докторська рада нічого не значила.

до «читання газет».

— Ну, ходімо! взяла мене Гледис за рамя.

Я гадав, що підемо пішки, але ми до дверей не пішли, а стали у елеватор, котрий виніс нас на дах інституту. Там, як на яким подвірю, стояло кількадесять літаків. Я ще ніколи не літав у своїм життю.

— Хто ж нас повезе? спитав Гледис.

— А ви не вмієте кирувати?

— Ні.....

— Так я вас повезу. Гледис повернула колісце і літак попхнувсь на перед, скотивсь з даху і, махаючи наче птах крилами, полетів понад будинками. Літак не робив жадного тарахкоту, як колишні наші. Також не мав порухуючого пропилера. Я придивляв ся, де був газеліновий мотор. Не бачив жадного сліду і нарешті запитав Гледис.

— Наші машини порухують ся геліократою*).

— Себто ви добуваєте свою моторову силу просто з сонця? Се мусить дорого коштувати.

— Товаришу! забудьте те слово «коштувати». У нас нема нічого «дорогокоштууючого», бо наші машини виробляють усе у величезній кількості. Не міряйте всего, що бачите, на ваші мізерні «гроші»....

Сонце стояло над Стенлі-парком, обстрілюючи своїм промінем далекі снігові верхи Ванкувер — Острова. Під нами були дома та улиці; усе видно приватні мешканя, оточені красними садками та палідсадниками. Як далеко око сягало на схід усе зеленіли такі садки. Там блищала мов покручена гадина Фрейзер — річка

---

*) Силою сонця.

У минувшині доктори не могли дати поміч навіть тим клясам, котрі були більше-менше забезпечені. Нервовість, що витворювались у вічній борні за втримане на становищу, уривала жите. Сивіли і лисіли завчасу; хвороби, котрі косили свої жнива у робітничих дільницях через слуг діставались і в богацькі хати.

Тепер жите цілковито відмінилось. Ідять скільки треба, пють тільки добре до здоровля, сплять повні години, в хатах найдосконалійші урядженя що до чистоти та свіжого повітря... Санітарні відносини чудові.

Тепер я зрозумів усю велич докторського становища. Се були герої людства! Казав, що мав велику охоту прилучитись до їхнього гурту. Молодці радісними окликами повитали мое висловлене.

— Але ви не вноіть товаришови Пітови, що цілий сьвіт тримаєть ся на докторах, втрутилась в балачку Гледис: Чи наші педагоги, малярі, поети, знавці рілі, будівничі, механіки, тощо, чи не славні вони так само, як Ескулапові учні?

Мусіли признати їй рацію. Гледис цікавилась моім здоровлем. Казала, що я можу ходити. І от по сімдесять роках лежання я перейшов ся по кімнаті.

— Тепер підемо до галі на відчит, сказала докторка.

— А ви? спитав я медиків.

— Ми будем слухати вашу бесіду тут, — відповіли вони.

— А то як, чи галя ім. Ч. Дарвіна у сім самім будинку.

Довідавсь, що галя десь на другім кінці міста, десь за Лулу — островом, але вони будуть слухати мене через мегальофони, через ті самі прилади, що вживають

котючи, як і колись, свої сиваві води до хвиль океану. Напинав свій зір, щоб розпізнати Нью-Вест-Минстер.

— Деж він?

Гледис показала рукою на схід в недалекім напрямку.

— Я нічого там не бачу окрім звичайних будинків та садків, як і в Ванкувері. Тай Ванкувера в дійсности нема...

— Тих міст, що були за вашого часу вже не побачите, хіба тільки Нью Йорк, Лондон та ще кілька цікавих місць полишених запро історичну вартість. А решту міст розбудовано.

— Як се ви розумієте?

— А так, що ті вузькі улиці ті високі будинки те все усунули, а наставили про кожну родину поодинчі мешканя. Ми хочемо повітря, свіжого, свіжого повітря, пахощів квіток та зіля і простору!

— Я б хотів споглянути на Сумас-прери, на Чиловак, на той віночок Бритийської Колюмбії.

— Ми маємо досить часу перед мітінгом. Полетімо туди — сказала Гледис і повернула ще колісця. Літак взяв трохи до гори і стрілою подав ся понад зеленими берегами могутньої річки. Навколо нас літала ціла ключа білих альбатросів, весело витаючи нас своїми криками. Ось по ліву руку з меж горбів допливає до Фрейзеру Пат річка. Там горбки подібні, до тих на яких колись стояв Мишен-Джонкшен. Ось Нікомен — Острів, пізнаю його по греблях понад берегами та по мостах до Дюдни.

— Колись тут фармері плекали багато курей?

— Курей пущено на волю. Чи не бачете, он вони біліють в корчах?

не так цікаво, як в зимі, коли вони в русі.

— А що роблять ті люди коло літаків?

— То забирають річи з головних складів у повітві, або привезли сировий матеріял до обробленя.

Наш літак ніс нас знов понад садками Сумас-прери. Подекуди було видко лани чорної рілі.

— Що ви головно тут управляете? запитав я Гледис знов по коротенькій мовчанці.

— Що до господарки, так ми головно продукуємо вздовж цілого берегу від Юхону аж до Сан-Франциско садовину та огородину.

— А як далеко є люди на північ на схід? За Лілует дистриком уже нема нікого. Хіба під час вакацій ми любимо розїздитись по незалюднених гірських нетрах і якусь хвильку жити в обставинах минувших віків. Взагалі більшість людства містять ся на полудни, а на зиму майже усі туди відлітають. Тільки ми тримаємось нашого берегу через лагідність тутешньої зими, і через те що на полудни люди швидше старіють ся.

Тим часом ми летіли просто на захід. Сонце вже сховалось за шпилі гір Ванкувер-острова і повело їх сріблястими вінками. Море блищало потопаючи у синім півмроці. Літак спинив ся на даху якогось будинку.

— Ну, ми приїхали, вилазить, сказала Гледис і як кізочка виплигнула з машини. Я зробив теж.

В тій хвилі до даху пристав величезний повітряний корабель з силою крил та шруб, і з него стало виходити товариство весело витаючи нас криками та маханєм рук.

— Ви яйок не їсте?

— Фе!....

Мусів знов її перепросити.

На острові теж стояли мешканя, були красні улиці з хідниками, так, як і у Ванкувері. Власне міста не було ніде. Літак проніс нас аж до Кискадів, що урваним муром заступили долину. Як і за мого часу з гір котились срібними стьожками пінячі потоки і ліси вкривали урвища.

— Дивіть ся, дивіть ся! крикнула Гледис вказуючи пальцем на один шпиль: які любі кізочки!

Побачив пару біленьких гірських кіз, що неполохаючись, дивились на наш літак. Ми летіли далі. Геть на полудне блищала, палаюча як грань, Сусас — гора, осяяна проміннями сїдаючого сонця.

Враз на Сумас-прерах підвів ся перед моїми очима шерег величезних будинків на кілька поверхів. Дахи були пласкати, а на них стояли виплетені з заліза височезні башти з якимись чудернацькими приладами на своїх чубках. Коло будинків літало кілька величезних тягарових літаків. Видко було людей, що щось наладовували та розладовували.

— Се наші фабрики, — пояснила Гледис.

— А чому я не бачу жадних коминів? Яку силу ви вживаєте, до порушування вашої машинерії?

— Геліократу... Прецінь ви знаєте, що вуголь, дрова, або рух води — се втілене соняшної енергії. Пощож нам палити красні дерева, коли ми можемо туж потрібну нами силу взяти просто з промінів сонця.

— Завтра ми будемо мати більше часу і я обвезу вас по наших фабриках та складах, сказала далі Гледис: Хоч тепер там

— Се зїзджають ся вас слухати. Бачите кілька літаків летить он з полудня та півночі? Я бачив кілька десятків подібних повітряних велетів, що прямували до нас.

— Як з далеку сі люди?

— Зараз питаємо, відповіла Гледис.

До нас підійшла гурма товаришів та товаришок, з облич пізнав в них Японців.

— Коли ви виїхали з Нагазакі? спитала їх Гледис.

— Звідки? з Нагазакі? крикнув я у здивованю. Я думав, що то ті Японці, що за мого часу мешкали у Ванкувері.

— Ми виїхали сьогодні в ранці... Вас се дивує, товаришу? спитала мене легенька як метелик повна життя та гумору Японочка.

— Щоб вас бачити, тут будуть цікаві так з далеку як Мексико, Флорида та Гаваї.

Елеватори знесли нас у простору галю, в глибені котрої висів потрет Чарлеса Дарвина, а під ним стояла трибуна. З трох боків підходили незлічими ряди крісел.

— Як вам подобаєть ся наш галя? спитав мене один старий сивоголовий товариш, котрого Гледис презентувала мені, яко доктора природознавства.

— Галя чудова, відповів я: Але знаєте, що мене найдужче радує?

— Що?

— А те, що новітні Англо-Саксонці почали шанувати старого Дарвина. За мого часу про него більше знали Росіяне та Німці, як його рідні країни.

— *Tempora mutantur, homini mutantur**), молодичу!

---

*) Відмінюють ся часи, відмінюють ся й

люди.

— Перепрошую! втрутилась в балачку Гледис: Товариш Піт певно кількадесять років старший від вас.

Усі засьміялись. Галя наповнювалась людьми. Прийшов заряд товариства дослідників природи, до котрого належала та галя. Гледис була теж членкою заряду, а присутні слухачі здебільшого члени товариства.

Комітетові звернулись до мене:

— Ну, товаришу! ви маєте дати нам цікавий відчит.

— Але, дорогі приятелі, заблагав я: Я не бесідник і ніколи в своїм життю не виступав на трибуну.

— То нічого.... Прецінь у вас знайдеться пара слів про вашу добу та про ваші вражіння що ви відчули в нашім життю.

— Я вам пораджу, сказала Гледис; скажіть про ваші засоби комунікації про ваші вози, автомобілі, кораблі, тощо.

— Ні, я вже знаю, що я скажу, відповів я, похопивши собі гадку.

— Товаришко! давайте порядок; уже всі зіхались, прийшли до Гледис гурма дівчат з відзнаками товариства на грудях; то були товаришки-ропорядниці. Гледис взяла мене за руку і пішла в напрямку трибуни. Над трибуною висів якийсь прилад. Докторка стала говорити, і її голос виразно забренів у найдальших закутках галі, хоч там було принаймні п'ять тисяч гостей. Вона пропонувала порядок дня зборів; а власне гимн людства, вечера, моя промова, знов сьпів, товариська забава; пів до одинадцятої спати. Порядок був приймлений одногосно. Загремів десь в горі згук чудового органу і потім з тих тисяч уст полялась пісня. Як сьвіт

світлом щось подібного не чули ані фараони, ані слухачі берлинської опери. По співі членки-ропорядниці викотили столики заставлені поживою і за хвилину уся громада живилась смачною вечерою. Дівчата обсіли мене з своїми столиками, і щебетали без упину. Один раз я був споглянув по галі. Скрізь була товариська бесіда, мов рій гомонів. Серце моє наповнилось невиразним чутем благодати, наче я по довгих роках розлуки знов опинився у хатині любої мами.

По вечері Гледис презентувала мене зборам і я почав свою промову.

— Любі товаришки й товариші! ви живете в тім раю, про який мріло людство минувших тисячеліт, — казав я: Роджені в нових обставинах добробуту, в царстві розуму та братерства ви може і не відчуваєте тої незміримої ціни вашого устрою. Ви як діти дійшовшого до маєтку працівники. Минувші покоління мучились, терпіли, гинули, заки не підготовили ґрунту під сей рай. Я радий що ви дійшли до сего, а ще більше, що ви не спинились на задоволеню певним здобутком, але йдете далі, далі розширяєте підбій розпочатий розумом тисячів, тисячів років тому взад. Щоб ви розуміли ріжницю ваших обставин від наших ось вам образ з минувшини; — і я почав малювати той образ:

Там далеко в Карпацьких горах, де поверхх гули столітні смереки, в курній хатині, подібній до леговища звіря вродилась дитина. Вродилась повитана проклонами батька, що зайвий рот у хату. Мати заткала рот новонародженому шматком хлібом, а сама мусіла йти на роботу на панське... Та дитина виросла. Пасла гуси, потім телята, потім худобу в

лісі; трохи ходила до школи, відтак трафила на те саме панське поле, на котрім сконав його тато. В літі тяжка праця, в зимі голод та холод були невідступними Петрусевими товаришами... Казали, що як доросте він двадцятого літа, заберуть до війська.....

Як птахи перед наступаючою зимою тікають до Ірлю, так тікали хлопці з своїх карпатських полонин у далеку їм незнану Канаду. Втік і Петрусь... І от він у Квебеку серед улиці нікому незнаний, нікому непотрібний, без знання мови, без грошей в кишені... І почались його муки в тій вільній країні... голод, праця через силу і гризота, без кінця, без краю. І гнав його страх за існуванє усе далі і далі на далекий Захід. Там вхопивсь науки, аби хоч так себе врятувати. Але й та давалась нелегенько. Мусів заробляти криваво в літі, щоб в зимі вчитись. Ніхто не помагав, ніхто не співчував, ніхто не приходив з словом розради. Ті, що вже видрапались на вищий шабель, дивились на него, як на непотрібного конкурента, а ті що були в стані рабів-наймитів заздрили і ненавиділи...

— Але тепер той Петрусь знов приходить у ту саму Канаду... Але яка відміна! Його витають, його годують, його вбирають, лічать, і не тому що він щось, але тільки тому, що він людина і що трафив межи люди, межи люди нової висшої доби, доби колективізму.

— Чи ж розумієте, дорогі мої, тепер ріжницю межи вашою, а моєю добою? так закінчив я свою промову.

На очах тих добрих сотворінь блищали сльози. Вони витали мене окликами співчуття.

— Вашу промову слухав цілий сьвіт,

IV.

Я прокивнувся в семій рано. Чув, що в цілім домі був рух: ходили, балакали, сьміялись.

— То гості з Фльориди вже повставали. Може готують ся відїхувати. Треба піти з ними попрощатись, — і я став вбиратись.

— Товаришу, Піт ви вже встаєте? спитала Гледис зза дверей.

Я відповів, що вже встав і вийшов у коритар. У вікна вдирались рожеві проміння ранку. Гледис показала мені двері до туалетової кімнати. Там було кілька товаришів з Фльориди. Вони купались, робили один одному масаж, голились та гімнастикували. Забрали і мене між себе. Коли я глянув на себе у сьвічадо, з здивованем зауважив, що я не така вже зжовкла египецька мумія, як був учора. Присутні товариші засьміялись з сеї моєї уваги і запевняли, що до кілька день я буду такий здоровий як і вони.

Коли ми скінчили свій туалет і повиходили з купелевої кімнати я спитав:

— Зараз відїдете домів?

— Ні.

— А чогож ви так рано повставали?

— Сема година се звичайний час, коли ми всі вже на ногах, мовляв: «Хто рано встає тому бог дає».

— Воно правда..... Але за мого часу робітники та фармері вставали в пятій, а мало що з того мали, — завважив я.

— Бо вони не робили на самих себе, відповів один з Фльоридян.

Гледис кликала нас снідати.

Її хата була несогірше в'ряджена від Ласної, тільки видно було присутність

сказала мені Гледис і показала на приладі в стіні коло катедри:

Потім була забава. Складалась вона з того, що кілька акторів виступили з співом, кілька поетів та поеток віддеклямували свої нові поезії, славний світовий музика відіграв спеціально на сей вечір приготований ним кусник; один вчений біолог дав маленький відчит про його винахід продовження життя до двохсот-пятьдесять літ; співали усі хором, і нарешті по десятій розлетілись геть. Блисші забрали до себе дальших. Мене і ще кілька гостей з Флориди Гледис забрала до себе.

докторки: на бюрку в гостинній стояв вишкіривши зуби людський череп, в куті шафи з блискучим докторським начинем, на стіні великий образ представляючий дівчину з осяяним як сонце щитом; за нею ховалось людство, а від світла проміння її щита тікали геть чорні сили хороб. Але в хаті, яко прикраси, на стінах висіли вінки з збіжа. Сидючи за столом, я спитав про се Гледис.

— Се мій татко... Він дуже кохаєть ся в збіжу.

— Я б хотів з ним запізнатись, сказав я.

— Він тепер на сіяню на прерах, яко головний агроном західно-північного збіжевого дистрикту... Але ми сподіємось, що нині-завтра рільники прилетять домів.

По сніданку Фльоридяни десь телефували, питали Гледис про робучі крила і потім гурмою пішли на дах дому, кажучи, що відлітають до роботи. Гледис теж вбралась у щось подібного до колишніх овергозів, і була тепер, як рожеве хлоп'ятко. Вона теж готувалась до роботи.

Я не міг бути трутом межі тими працюючими пчілками. Сказав, що і я хочу щось робити.

— Ви ще в стані хорого, відповіла мені Гледис.

— Який я хорий? Колиж я не годин чого тяжчого робити, так дайте мені яку діточу роботу.

— Ми летимо до складів розпаковувати ладунки помаранчів, що вчора привезли з собою, сказали Фльоридяни: Летіть з нами.

— Добре, — згодилась Гледис: По роботі я покажу Пітови наші варстаті.

Я гадав, що знов полетимо літаками, але, коли вийшов на дах, побачив, що

мое товариство винесло з будки, що була теж на даху, якісь прилади подібні до крил, і попричіплювали один одному собі на спинах. Сі крила були роблені так, як у хрущів одна пара була нерухома до підтримування, а друга рухома до лету. Мотор встановляв ся летунові на спині, і привязував ся пасами попід пахи.

— А чому ви не їдете звичайними літаками? спитав я, коли й мені чіпляли подібні крила.

— Літаки завеликі, і колиб до роботи зіхались кілька тисяч людей то не булоб де їх поставити.

Показали мені, як пускати в рух крила, як летіти до гори та в долину, і шість Флоридян з Гледис злетіли з даху наче ті казочні анголи. Я бояв ся. Вони кричали щоб летів за ними. Тоді я потиснув гудзик, і крила пірвали і понесли мене геть догори. Гледис пігнула за мною, кричала як кермувати ними. Нарешті я вирівняв лет. По кількох хвилинах ми були вже на даху складу садовини на Сумас-прерах.

Геть в напрямку колишньої границі Злучених Держав ростиє ся шерєг на кілька поверхів будинків попри дахи котрих висіли в повітря величезні тягарові кораблі-літаки. Як рій птах з усіх кінців Фрейзер-долини зліталось робітництво на роботу. Ставали ногами на дахи витались весело один з одним, скидали крила і потім як військо ставали кождий до свого відділу.

Вчора мені здавалось, що сей нарід немає ніякої карности. Але тепер побачив, що в них така дисципліна, якої не було за мого часу. Почув що когось ставлять на кандидатів.

— Хай буде нашим форманом (осаулом)

товариш той і той чулось по відділах.

До трох мінут формани були вибрані в кожному відділі. Вони виступили наперед порадилися пару хвилин між собою і потім кожний дав загад, що робити. Якраз тоді вибила на башті восьма година. Формани розвели своїх людей до роботи. Мій відділ, що складав ся з яких сто душ чоловік та жінок почав розладовувати Флоридський літак з помаранчами.

Як та працююча комашня витягали вони пачки з тою садовою підіймали ключами і спускали елеваторами в глибінь складу. Мені дали найлекшу роботу: рахувати, кількі пачок буде спущено у склад. Так минула одна година, формани дали знак і всі стали.

— Відпочинок пять мінут.

Гледис підбігла до мене:

— Як вам, товаришу?

— Зле, відповів я.

— Чому?

— Та ви робите, а я дармую.

— Але і ваша робота нам потрібна.

— Пощо ж сі рахунки?

— Щоб не запровадити анархії (безголовля) в нашій житю. Ціла наша суспільність тримається на рахунках. Ми мусимо мати все на увазі кількість існуючого в світі продукту, аби бути забезпеченими, — пояснювала Гледис.

Пять мінут минуло і знов почалась робота, скоро, весела, приемле. Коли доходило до десятої, я вздрів знов ключі людей, що летіли з усіх боків в напрямку складів.

— Зміна... пояснив мені сусід з Флориди.

Новоприбувші поділились на відділи, так як і ми, вибрали заряд і, як наша го-

дина скінчилась, стали на наше місце.

Тепер наші формани дали нам посьвідки праці.

— Шож я можу за се дістати?

— Все що потребуєте, — сказала Гледис.

— Навіть хату?

— І хату...

Люди, що належали до першої черги розлетілись домів. Фльоридські товариші мали по розладованю їхнього літака вдатись ще за ладунком наченя, до Японю. Гледис повела мене показати склади та фабрики.

Елеватором спустились, у комори з яриною та садовиною. Сі комори були уряджені, як колишні склади-рефрижиратори; тільки сі були більші, з досконалішою машинерією, що тримала таку температуру, в котрій той фармерський продукт не псув ся.

Гледис взяла одно яблуко з закрома і дала мені:

— Сі яблука зсипані сюди уже буде пять років.

Я скоштував його і здивував ся, бо було наче сьгодні з дерева.

— Чогож ви тримаєте їх так довго? спитав її.

— Ми маємо запасу усеґо, що треба нашому дистриктові на десять років наперед, — відповіла Гледис: Се дає нам можливість покілька місяців на рік мати вакації. Се наша асекурація на випадки неврожаїв, та інших можливих катастроф.

Відтак ми оглянули інші склади з матеріями, убранем, меблями, націнем струментом, машинерією тощо. Шо звернуло мою увагу, се було те, що усеї той виріб був зроблений досконало по господарському, не так як наша колишня тандита,

що невстиг був купити, а воно вже й розпадалось та псулось.

— Ми робимо тільки про себе, сказала на се Гледис.

Склади були величезні, що обслуговували цілий дістрикт від колишнього Портлянду аж до Аляски. Щоб їх оглянути забрало б яких два тижні часу.

Ми перейшли в сусідні будинки, де містилась фабрична машинерія. Там була тиша. Робітників не було. Гледис казала, що їм вистарчає робити два місяці в зимі, щоб склади були усим потрібним наповнені.

Але яка величезна різниця! Мені доводилось за мого часу працювати в фабриках Онтаріо. Там був бруд, брак чистого повітря, колеса та паси вічно були готові покалічити або відібрати життя. А тут — просто краса! Фабричні кімнати великі, високі, повно сьвітла, чисте повітре.

Паси та небезпечні колеса були аж попід стелю, а все, що могло б покалічити робітників на долині було зашите в футляри огорожене приладами безпеченства.

Сама машинерія дивувала мене своєю могутністюю. Велитенські колеса-маховики, всїякі ваги та попихайла робили на мене вражіне, як слонь робить на крілика.

— Яка сила! яка сила! вигукував я, переходячи з одного варстату у другий: Я тепер розумію, що ви казали, що до обставин праці в вашім житю.

— Еге, се сила, — відповіла Гледис, кладучи руку, на одно найблисше колесо: Ся сила зробила людство вільним! Гляньте, Піт, на ту довгу дорогу, що ми лю-

ди пройшли:

Ген там триста тисяч років взад мізерний малполюд ховаєть ся на гиляках тропічних дерев. Він навіть не сьміє зійти на землю, бо земля належить страшним, лютим драпіжникам.

А ось зачалась ледівцева доба. Сніговиці гуляють на цілій північній півкулі. Тропічний ліс замерзає; Мамути гинуть, і вітер нагортає над ними білі могили. А людина? Он вона шукає захисту в печері. Але ту печеру забрав собі драпіжний медвідь. Медвідь роззявив пащу і йде на него підвівшись на задніх лабах, щоб зісти нашого предка. Той в страху хапає в руки камінь. Почалась борня, і медвідь з розваленою головою падає під ноги людини. Медвежа печера стає першою хатою людини, медвежа шкіра одежею; медвеже мясо — їдою. Колись добре сотворіне, що живилось плодами дерев, тепер хижою звірюкою ходить по завіяних снігами лісах шукаючи кривавої здобичі. В його руках камянний молот, — людина вийшла завоювати цілий сьвіт.

І довго, довго тяг ся той підбій. А мук, а праці, а сліз, а крові! Боролись з студеню та спекою, з голодом та хробами, з всїякою звіриною. Взялись поборювати й самих себе, їли один одного і завойовували сьвіт. Щоб те завойоване було певне неволили один одного: рабство, панщину, наймитцтво встановлювали. Але все з батька до дитини переходила казка, що прийде хвиля, що спинять ся усї ті муки, що кров і слъози перестануть литись, що природа підляже людині, що прийде «рай» добробуту, братерства, згоди.... І от він, той рай, прийшов. Прийшов не через мрії пророків та месій,

але ось через сі машини! — і вона вдарила своєю гарною рученькою по блискучій поверні маховика.

— Бачите, се сила людства зібрана з усіх минувих тисячеліть. В підвалині її лежить молот перечної людини; в них мука рабів, кріпаків та пролетарів, в них думки мільйонів голів! Се спадщина минувшини. Доки стоять сі машини готові кожної хвилі працювати після загаду нашого мізку, природа є і буде нашою покірливою слугою!

Я слухав Гледис і був захоплений! Яка чудова сполука: розуму, сили та краси!

— Я розумію тепер! скричав я: Людство, замість того, щоб ділитись на класи і запрягати одну класу до роботи, тепер сими залізними рабами заступило наймитів, і усі стали власниками світа.

— Тепер здійснив ся той демократизм, про котрий так багато говорилось за вашого часу, — додала Гледис.

З глибокою повагою дивив ся я тепер на ті залізні велити, вони здавались мені богами творцями житя.

V.

Оглядати усі фабрики ми не пішли, бо все одно за один день не оглянулиб. Була вже дванадцята година. Ми вбрали з Гледис крила і полетіли до її хати обідати.

Сідаючи за стіл, я був невиразно щасливий: сьогодні я їв моїми власними руками зароблений хліб.

Але я ще був як у мішку: багато річей було мені незрозумілих.

— Я не розумію хто рядить вами і всіма роботами? сказав я Гледис: Чи маєте який сталий парламент та уряд?

— Такого уряду, як у вас був, у нас нема.

— А як же з роботами з правами?

Гледис поставила передімною кухлик з солодким напоєм:

— Наші головні права були встановлені зараз по соціальной революції і від того часу мало що до них додали або відмінили. Але ті права тичать ся головно економічних взаемин та індустрії країн цілого сьвіта, а також ся загальна установа «Хто не робить, хай не їсть»...

— Але ж ви не ангели і мусять бути межі вами непорозуміння, хоч сусід з сусідою. Хто вас судить?

— Такі дрібнички як і взагалі економічні справи кожної «улиці» ми розв'язуем на місцевих зборах «улиці»... Економічні справи «міста» на мійських зборах. Далі маємо збори дистриктів. Приміром ціла Північна Америка розділена на сто дистриктів. А цілий сьвіт поділено на пять «континентів» враз з островами. Від «улиці» аж до цілого «сьвіта» у нас вибрані комі-

тети; уличні, мійські, дистриктові, континентові та світовий.

— Певно ті члени світового комітету вдають з себе таких фараонів, що всі бувші царі на купу того не потрафлять!

— Товаришу! крикнула Гледис: що ви скажете? Сі комітети се тільки символи загального порядку. Рядить нами статистика...

— Що? перебив я її.

— Статистика... обрахунок. Наші аматори статистики повідомляють цілий світ про економічний стан на земній кулі, показують кільки чого бракне, щоб всі були задоволені та наперед забезпечені. Ми всі се розуміємо і пристосовуємось в своїй праці та життю після вимог статистики. Від неї залежить час нашої праці в головних роботах і в фабриках та на полю.

— А хто рядить такими роботами, наприклад, що ми сьогодні робили?

— «Уличні» та «мійські» комітети що вечера вкладають розклад праці на другий день; кільки робітників з котрої «улиці», чи «міста», мають робити те чи те і кільки годин. А що-раня кожний з газети довідується куди він призначений до роботи..... Порядок і лад та добробут який ви у нас бачите залежить не від складу урядів, але від системи нашого економічного устрою та від виховання нашої людности. Школа впоює в дитину усі права та обовязки та обичаї нашої суспільности і тому ми не потребуємо «сильного» уряду, як було треба колись.

Коли ми так розмовляли, почули що на даху щось гуркнуло і за хвилю хатнім елеватором спустився до кімнати пристойний чоловік, кремезний як медвідь, з рожевим троха загорілим на сонці обличем з

сивими вусами та чубом.

— Татку! крикнула Гледис і повісилась йому на шию руками, засипаючи поцілунками.

— Чомуж ти не зателефонув, коли приїдеш? питала дівчина.

— Я хотів зробити тобі несподіванку..... Як ся маєте, товаришу, Піт? привітав мене.

— Товаришу, се мій тато, Ешлей Колман....

Я був дуже радий бачити Гледисино-го батька, прецінь чув від неї про него цікаві річі. Уся його постава зражала в нім дійсного господаря—фармара.

Донька посадила батька за стіл, взяла від него робітничу картку і замовила йому обід, усей час шебечучи про мене, про ту мою бесіду, про сусідські справи, тощо.

Старий звернув ся до мене:

— Я слухав вашу промову в телефон, і бачив також ваш образ..... Мені дуже приємно з вами заізнатись... .

Я спитав його як йому поводилось на веснованю.

— Чудово! і очі старого запалали милим огнем: Чудово! Як там тепер хороше на наших прерах! Безкраї степи, сине небо, ясне сонечко і шебетане жайворонків та шпаків. А вітер з Монтани такий пахучий, такий житетворчий! А скрізь по полю, по тім неокраєнім просторі орють, боронять та сіють від раня до ночі наші машини. Під моєю кермою було сеї весни півтора міліона тракторів найбільшої сили. Тепер ті простори Альберти, Саскачевану, Манїтоби та Дакоти вкрили ся молоденькою яриною.

— А як з посухою та морозами? заці-

кавив ся я, пригадуючи собі, як ті два явища природи нищили фермерську працю за мого часу.

— Посухи ми не боїмось, бо скрізь маємо готову воду до підливання, а що до морозів, так ми їх уникаємо тим що вчасно встигаємо скінчити сіяне. А на морози, головно в початку серпня, ми маємо «фумогени», се такі прилади, як колись Німці вживали на своїх цепелинах до роблення хмар з диму. Коли бачимо, що вночі заносить ся на мороз, ми робимо дим по цілій країні і так охоронюем свою пшеницю....

Ми довго сиділи за столом, слухаючи Гледисиноного батька про величезний поступ в рільництві. І що було дивного, що усе здебільшого те було винайдено вченими ще за мого часу, тільки через брак капіталу фермері не могли тоді того здійснити. А тепер, коли нема приватної власности на засоби продукції, коли ціле людство бере участь у хліборобстві, те все впроваджене в житє.

— Але сего року ми скінчили встановляти над ланами сонця, — розповідав далі Гледисин тато.

— Що? скрикнув я.

— Штучні сонця, — відповів той: Се такі величезні ліхтарні, котрі засвічують ся вночі понад нивами. Вони порухують ся з сходу на захід і продовжують вночі роботу сонця; з того збіже в два рази боршій доходить. Отже тепер я сподіюсь, що ми скінчимо жнива сего літа десь в кінці липня.

— Чи ті «сонця» і гріють? — зацікавив ся я.

— Що до ogrіваня і кра́шого зросту рослини ми вживаємо електрику пущену

бездротово по ланах. Водоспади Ніягари та такі менші як на Винніпег-ріці, дають нам ту потрібну силу попри геліократи.

Урядити ті сонця забрало шмат часу, але тепер непевний клімат Саскачевану та Альберти нами поконаний.

По обіді я перейшов до бібліотеки, щоб не перешкоджати Гледис та її батькови в їхній приватній розмові.

Там я став переглядати звої «книжок». Один мене зацікавив. На ній був напис: «Історія Соціальної Революції». Я вклав звій до більофону, сів у крісло з бильцями і став слухати історію того часу, коли я лежав як грудка льоду, не відчуваючи подій в світі.

Там розповідалось, що перед соціальною революцією в Америці, а головно в Новій Англії, відбулось кілька революцій з причини голоду та безробітя. Одного разу навіть члени I. W. W. були захопили в свої руки владу в Злучених Державах. Та хоч захопити владу в свої руки зуміли, та втримати не були годні. З того, почалась анархія, розбої, убійства. Через повне безладє повстав по містах страшний голод. Запалені індустріялісти взялись до переслідованя навіть інтелігенції. А тих соціялістів, що сказали, що робітнича класа в меншості і що революцію здусять фармери з заходу та недорозвинене Мексико, — тих ще душе переслідували, ніж капіталістів.

Та так сталось, як соціялісти пророкували. Змучена анархією та голодом людиність Нової-Англії радо повитала Джана Рузвельта, коли він на чолі з кавбоями з Тексасу та Мексиканцями вступив до Нью Йорку. Мексиканці справили криваву купіль індустріялістам, а онук Рокефе-

лера відправив на п'ятій евені богослуження «в подяку за визвіл з рук вандалів».

По тім погромі американське робітництво звернуло свою увагу на науку соціялістів, зрозумівши, що революцій робити не можна, що революції приходять самі після відмін у економічних основах людського життя. Американське робітництво зрозуміло, що воно тільки сила, а що йому бракує ще господарської практики, щоб вміти рядити відібраною спадщиною по капіталізмі. Тоді робітники вхопились науки, стараючись витворити як найбільше своєї власної інтелігенції. Сепішло їм досить скоро. До п'ять років мали, тисячі інтелігентних пролетарів.

І Американська буржуазна інтелігенція, ті «медлмени», почали більше числитись з зростаючою свідомостою робітництва. Богато з них пристали до соціялістичної партії.

Тим часом знов розпочалось велике безробіття... Та тепер американський пролетар уже був свідомо готовий до того лихоліття.

Тільки завважили про наступаючу біду, соціялістична партія проголосила відозву під заголовком: «Будьмо готові!» Коли властители хотіли замкнути фабрики, робітники відмовились з них вийти. В полудне уже було знане, що у Вашингтоні уряд зрезигнував, і президент покликав міністерство з самих соціялістів. Сей уряд покликав зараз усі мійські ради заопікуватись, щоб у цілій Америці нікому не забракло їжі, одежі та хати. До тижня зіхалась установча рада.

Прихильники приватної власности підбурені та підплачені американськими мільонерами пробували знов викликати анар-

хію і звести ту революцію на ніщо. Се їм не помогло. Більшість американського народу (наймити та рентівники фарм) їх не послушали. А установча рада, щоб вбити вплив приватної власности, — скасувала гроші, перебрала на власність народу цілу країну враз з людьми, хатами, машинерією, фабриками та землею і водою. Усіх змобілізували до роботи, і до місяця та стара Америка стала тим колись вимріяним Ельдородом.

За Америкою пішла Канада, і одна по другій нації цілого світа. Держави були скасовані, і з поділу на кляси та нації, світ став одною півторабіліоновою родиною вільних та рівних правно і економічно людей.

Я сидів в кріслі, роздумуючи над тим, що прочитав, коли враз почув чіюсь руку на моім плечі. Озирнув ся. В мени за плечима стояла з веселим усьміхом Гледис. Її лице знов нагадало мені мое нещасне кохане.

Читане історії, а тепер її обличчє враз вернули мені спогади про мою минувшину. Здавалось, що се було позавчора, що Баси віддалась, і я від роспуки негодив витримати.

Я схиливсь головою до бильця.

— Що з вами? спитала дівчина.

— Нічого.... старі вразки....

— Ідіть сюди... сказала вона і повела до гостинної кімнати, до столика, на котрім стояла мертва людська голова: жовта кістка, неприємний усьміх щелепів і рядок пльомбованих зубів.

— Чія се? спитав я.

— Се та основа на котрій трималось колись те личко, котре й досі завдає біль вашому серцю.

— Бася! скрикнув я, хапаючи до рук череп.

— Се Басин, — відповіла потихо Гледис. Я глянув на неї.

— Я нарочито дістала сю мертву голову моєї баби і тримала, щоб показати вам.

— Дякую! Тепер я відчуваю, що її нема... Так от що я кохав, — і поставив той череп назад на стіл.

— Ні ви не се кохали, — сказала Гледис: Ви кохали жите, а кістки се тільки, як те залізе, на котрім тримаєть ся цегла будинку.

— Се мене мало потішає... Коли я кохав в ній жите, так його вже давно нема, воно зогнило і прапало.

— От як? а ще студент медицини? Чи-ж жите гине? Чи ви не є продовженем мільйонів своїх прадідів з минувшини? Що сі кістки? Се так як шкаралупа в котрій сидить слимак. Сі вапнисті рештки позістають, але жите жиє й жиє в слідуючих поколіннях.

— Отже Баси жиє у вас? скрикнув я, дивлючись на Гледис.

— Жиє, відповіла та.

Я глянув на неї; жаль наповнив мое серце. Я пішов раптово до бібліотеки і впав на канапу.

Баси і Гледис зливались в моїй уяві в одну особу... Пощож привернено мене до життя? Аби знов страждати?

А Гледис так як не розуміла, або вдавала, що нерозуміє, що зі мною дієть ся, і, прийшовши до габінету, питала:

— Що ви гадаєте робити пополудни?

— Перша річ порадите мені в справі помешканя...

— Ви можете мешкати в нас, — перебила вона мене.

Ні! Я не хтів.

Гледис переконувала лишатись в них. А коли побачила, що усі її переконання на марне, сказала:

— Добре. Тато відпроводить вас на засідане «уличного комітету».

Її батько тоді спочивав по довгій подорожи зробленої літаком з прер. Коли він встав, Гледис розповіла йому своє бажане, і старий зараз згодився відпроводити мене до заряду «улиці». Я красно подякував докторці за усю її добрість, але що до повернення до житя, так сказав, що волів би не воскресати...

На сі слова та тільки глянула мені в очі таким сумним поглядом, наче казала:

— Нашо ж ти мене мучиш? і додала словами: Сподіюсь, що ви, Піт, не забудете, де двері в нашій хаті.

Звичайно я обіцяв приходити. А в собі поклав десь так зашитись, щоб більше з нею не здибатись. Коло дверей, де ми прощались стояло велике свічадо. В нім я бачив її красу і свою мізероту.

— Ні, ти не зробиш з мене забавки, як твоя прабаба Баси, думав я про себе, йдучи з її батьком до комітету.

Комітет містив ся кілька бльоків від Гледисиної хати. Там ми подибали трох старших товаришів.

Гледисин батько розповів їм, про своє бажане помешканя та роботи.

Спитали мене, де я хочу, щоб поставили мені хату. Я про власну хату ще не мріяв.

— Так поки що ви можете мешкати в котрім будь клубі нашої молоді.

Довідавшись, що багато з нежонатих хлопців та парубків любили мешкати

при купі в будинках, де містив ся клуб того товариства, до котрого вони належали.

Я просив відпровадити мене до клубу студентів медицини.

В клубі було зо дві сотки молодиків. Кожен мав окрему кімнату; дуже близькі побратими мешкали і разом. Кімнати до снания були горою, а сподом галі до науки, бібліотека, хемічна лабораторія, галі до фізичних вправ та басейн до купелі.

До клубу я трафив уже самий. Коли увійшов до середини, хлопці повитали мене радісними окликами та своїми студентськими співами та жартами. От як молодь. За кілька хвилин я вже мав і побратима, звав ся він Джов Веригин; нащадок колишнього проводира «Духоборів». Лице та атлетична постава зражали його походжене, але його канадійська англійщина була перфектна. Пізнійше я довідався, що він знав добре і московску мову, котра заховалась в його роді традиційно, як і в інших нащадків «Духоборів», що полишились на віковане в Канаді.

Джов забрав мене і повів показувати їхню лябораторію та його біольогічні дослідни.

У ляборатії ми так захопились мікроскопами, що не счули, як уже й смеркло.

По вечері робили вправи. Потім прийшов запрошений учнями один старий славетний доктор; слухали його відчит. В одинайцятій пішли спати. Ми з Джовом умовились мешкати в його кімнаті.

Лежучи в ліжку, знов пригадав собі Гледис та Басин череп. Тепер ясно розумів, що «то» було колись давно, давно.

— Мудра дівчина! Колиб не показала мені тих кісток, яб усе собі уявляв, що

мое заморожене тривало одну ніч і ну-
див ся б за Басею. То було давно, давно,
Долів ту минувшину, треба почати нове
житє!... .

З такими думками я заснув.

VI.

Минуло кілька днів. Я уже при звичайся до нових обставин. Працював, вчився, забавлявся, так як і усі. Старші товариші доктори припиняли мого здоровля. Чув себе міцним, — хоч з медвідем поборотись. Літав з товариством на пикник до колишнього Сан-Франциска і оглядав те тепер покинуте людьми місто. Враз з Джовом робили екскурсію на Грейм-острів ради ботаничних дослідів тамошньої фльори. Гледис кілька разів запитувала мене в телефон про моє здоровле... Я відповідав чемно, але тримавсь здалека. Хоч Джов і усі решта доброслих хлопців були закохані; і час від часу ми довідувались, що котрийсь з поміж нас діставав від громади хату і «йшов на власне господарство».

На п'ятий день мого життя в клубі, коли я, як звичайно, прокинув ся в сімей годині, щоб іти до роботи і став будити Джова, той сказав мені, що сьогодні «сімей день».

— Неділя? спитав я.

— Сьогодні не робимо, відповів той.

По сніданку я спитав Джова:

— Отже, коли ви обходите «сімей день», так певно ви маєте якусь релігію? До котрої церкви ти належиш?

— Таких церков, як були за твого часу, тепер на світі нема.

Я зацікавив ся.

Джов розповів мені ось що:

— Ти знаєш, що релігійні погляди людей відмінювались з відміною економічних та громадських відносин. Католицизм був вірою февдалізму, всілякі проте-

станські церкви проявою капіталізму. Проти часи вони були «історично потрібні» на певнім шаблї розвитку суспільства. Католицизм був чорною плямою на мізгах людства, як була чорна сама паньщина; протестантизм був кривобоким церковним демократизмом, як кривобоким демократизмом був цілий капіталізм.

Католицизм упав невдовзі по великій європейській війні. Італіяни сами нагнали римського папу. Тоді він утік до єдиної ще католицької країни — Канади. Та папа без Риму незначив нічого. І послідний папа скінчив своє жите у домі божевільних коло Торонта. Він зварював на тім, що ніби Бог Отець і Бог Син повмерали і він проголосив себе богом.

А протестанти дотримались до самої соціальної революції. Через те, що багато з протестантських проповідників взяли чинну участь в соціальній революції на боці пролетаріату,—їхні церковні організації пережили ту соціальну хуртовину.

Але вільна школа основана на дарвінізмі, марксїзмі, тощо, повалила і протестантизм. Жидівська «Біблія» згубила свою гіпнотизуючу силу «божої» книги. Її стали студіювати тільки яко збірник семицької мудрости; так само сталось і з християнською Евангелією. Учене Ісуса з Назарету очистили від містицизму та див і цікавлять ся тільки як палкою наукою братерства та любви.

— Ну, а віра в Бога?

— Під «богом» ми розуміємо тепер загально сконденсовану ідею усіх наших ідеалів.

— Чи молитесь до него? Чи будете йому церкви?

— Ні! Ми в сїм випадку тримаємось

Ісуса та Авероїса: Коли дійсно «Бог» існує, так він не потребує людьми поставлених буд, коли найчудовійшим храмом його є цілий сьвіт. «Бог» і наших молитов не потребує, бо ж ще Ісус сказав, що «Бог» швидче знає, що нам треба, ніж ми його попросимо. Але новітні науки потвердили думку середновічного Араба Авероїса, що «бог» в жите людське не втручається, що ми частина природи і все, що з нами діється і що ми діємо залежить, від загального сьвітового розвитку. Отже, як і Авероїс, ми пізнаємо природу, щоб поступати після її прав, а се дає нам добробут і щасте. Ми боїмось «гріхів» перед природою.

— А се що? спитав я Джова.

— Нищене себе, або другого, або громадянства тілесно, морально або матеріально. Тому в нас нема зла вашого часу: нема п'ятики, куреня, проституції, злоби, глузованя, наріканя, оббріханя, пониження, обсьміяня, не кажучи вже про такі неможливі у нас річі, як бійка, убивство або самосил та силоване.

— Колиж у вас в дійсности нема релігії, пощож вам обходити «семий день»?

— Перш, се робить ся після переказів. Вдруге, се й потрібне. Ми потребуємо раз на сім день облишити усі наші думки про господарство та науки і відпочити тілом та інтелектом. У нас семий день про філософоване. А се філософоване і є «нашою релігією». Прецінь «релігія» се повна кількість особисто та суспільно моральних зобовязань людини відносно себе та громади.

— І такої гадки у вас усі?

— Загально усі. Але маємо клуби таких філософів, що конче намагають ся ви-

шукати в світі щось «надприродного». Вони в нас подібні до тих диваків, що за твого часу хтіли комунікувати з мешканцями на Марсі. Та вони нікому прецінь не шкодять.... Чи хочеш піти послухати бесідника в товаристві ім. Мельхицадека? закінчив Джов.

— Цікаво!... усміхнув ся я.

— Чого усміхаєш ся? спитав Джов.

— Та пощож вам сі збори, коли у вас віри нема...

— От всадив собі в голову ту віру... Замість віри ми маємо знане. А філософські збори ми потребуємо, щоб бесідами наших проводирів зміцнювати в нашій нації силу громадської єдності, зміцнювати розуміне братерства та наших суспільних установ.

Я мусів признати Джовови рацію.

Промова бесідника в товаристві ім. Мелхецадека зробила на мене величезне вражіне. Він говорив на тему: «Один за всіх і всі за одного».

З зборів вертались ми піша. Сонце вже просто припікало. Товаришки як мак цвили. Ми запросили усіх їх до себе до клубу на обід, а потім красно бавились музикою, сьпівом, деклямаціями, — тощо.

Слухаючи вечірню часопись, почули ми алярмуючі вісти: В горах сніг топить ся з нечуваною скоростею; Фрейзер-ріка так піднеслась високо, що кожної хвилі може порвати гатки і заляти декотрі місцевости на схід від Нью-Вест-Минстра. В газеті був поклик бути готовими до боротьби з повіню.

В десятій у ночі заалярмували дзвінки. Телефони подали коенду «улучних», «мійських» та «дистриктового» комітетів вирушати на поміч островам на Фрейзер-

річці де вода уже розірвала греблі.

Счинив ся рух. Хлопці загукали, немов готувались до штурму на ворожі окопи. За хвилию нас несли крила в напрямку островів. На дворі було як у день. Величезні прожектори осьвічували цілу долину аж по самі Каскади. У повітрі лінули наші тягарові велити, несучи в своїх «пазурах» потрібну машинерію, або ладунки цементу та каменя.

Коли я вздрів бурхливі, сиві хвилі ріки, що з невтриманою силою котили до океану безмір води, серце моє затремтіло:

— Деж ми годні стримати сю стихію? крикнув я до Джова, що летів попри мене.

— Стримаємо! гукнув той.

— Стримаємо! відгукнулось громово по цілому небу.

Сей відгук був міцнійший від збунтованої ріки.

Вода розмила гатку на якої пів милі і її хвилі поволі заливали остров. Ми встановили одні машини випомповувати воду, а другі класти нову греблю. Каміне та цемент пішли в рух. З десять тисяч народу злетілось на алярм. Влаштувались, і боротьба з рікою пішла хутко наперед. Літаки сипали землю, каміне, цемент, нова гребля уже з'явилась подекуди, мов якийсь дивовижний змії виставив з води свій хребет. Я стояв коло помпи на греблі. Межи людьми, що працювали неподалеки мене завважив я Гледис. Вона стояла на свіжозробленім насипі. Враз хвиля той насип розірвала і, схопивши Гледис, понесла її попри беріг на глибінь. Та тільки й ойкнула. І сталось се так раптовно, що ніхто не завважив того, звернувши увагу на розір-

ваний насип. Я крикнув Джовови і ско-
чив в ріку навздогін Гледис. Надогонив
її, але нас обох піврвала головна течія,
і ми опинились серед річки. Тримав
Гледис за коси і кричав до неї:

— Не лякайтесь! товариші нас вряту-
ють! Але мої сили слабли у зимній воді.
Та враз щось мене штовхнуло в плечі. То
плив повз нас корінь. Вчепились за него,
і так нас несла шалена течія.

Тимчасом по воді лягли проміння про-
жекторів.

— Нас шукають, шепотів я дівчині.

Не забаром Джов з кількома товари-
шами здогонив нас на крилах і вихопив
з води.

Мокрих та змерзлих занесли вони нас
до хати котрогось товариша коло Дюдни.
Гледис положили в ліжку, а я, перебрав-
шись в сухе, хотів знов вертатись до робо-
ти.

— Перш, ви мусите відігритись, — спи-
нили мене товариші: А в друге, нема чо-
го туди вертатись, бо гребля вже напра-
влена.

Тепер я мав нагоду побачити на прак-
тиці, що значить належати до «родини
цілого світа». Телефон в хаті не вмов-
кав; все питались про Гледисине та мое
здоровле. Близші сусіди напхались до
хати, що не було де обминутись. Тільки
звичай не робити з ночі дня розігнав їх
по хатах спати.

Коли всі забрались, товаришка госпо-
диня хати сказала, що Гледис хоче мене
бачити. Я пішов до тої кімнати, де вона
лежала. Коло її ліжка сидів старий Кол-
ман. Вің, з великим зворушенем стиснув
мені руку.

— Дякую вам!... Дякую, що врятува-

ли моє молоде жите!... (Він, як і всі тут, вірує в нестерельність через діти).

Я щось мимрив про «обовязок», що віддячив ся Гледис за те, що вона мене до житя привернула.....

А Гледис простягла до мене свою білу рученьку і, взявши мою, глянула мені в очі глибокопронизуючим поглядом, в котрім була подяка і якась туфа, що дійшла аж в глибінь мого серця.

Старий вийшов до другої кімнати, а я сів коло ліжка на кріслі.

Джов гукав на мене зза дверей, чи хочу я вертати до клюбу.

Я хотів іти.

— Лишіть ся ту, заблагала Гледис.

Джов відлетів самий, а я лишив ся.

Її рука була в моїх долонях; її погляд у моїх очах. Якусь хвилинку ми мовчали.

— Чому ви від того часу ні разу не зайшли до нас? — запитала вона.

— Так.... не мав часу....

— Кажіть правду!,.....

— Я не хтів, щоб... Беси знов.... насміялась з мене.. проказав я.

— Беси?.... Що за Беси?

— Ваша баба....

— Баба?

— Еге!.... та Беси, котру я кохав і кохаю без тямі.....

— Алеж вона давно вмерла....

— І жиє тепер, хоч частинно жиє Гледис.

— Так ви кохаєте в мені вмерлу?

— Ні, ваші риси лица тільки нагадують її, але я кохаю.... тут я завважив, що майже виявив таємницю свого серця і замовк.

Але слова були сказані. Кінець ре-

чення Гледис зрозуміла, хоч було й недокінчене.

І сталось.....

Вона розповідала, що, ще коли я лежав заморожений, а вона вичікувала дня мого розбудження, вона вже кохала мене за мою самопошвяту науці, за муки мого серця розбитого її прабабкою. Довідав ся навіть, що вона того й досі не віддавалась, бо чекала на мене.

.....

По випадку з Гледис і наших заручинах старий Колман забрав мене до себе. Проголошене мене і Гледис пібраними мало відбутись на «червневім сьвяті». Те сьвято наближалось, і молодь, що була до парованя, чи як у нас казали «на порі», робила заручини. Від червня до жнив звичайно майже всі діставали вакації і се була добра нагода для молодих пар відбутти перші місяці свого щастя. (Хоч се не була загальна установа. Декотрі побирались, коли було їм вигіднійше.)

Гледис чекала до червня.

Тут треба пригадати, що я з Гледис, як і всі заручені, мусів ставати перед комісією докторів, котрі оглянули нас що до здоровля тілесного та інтелектуального і видали нам дозвіл до продовження нашого життя в наших дітах.

Се робилось про те, щоб забезпечити націю від родження калік. Ті, що не діставали дозволу комісій на виданя нащадків, могли також пібратись, але їм не вільно було мати дітей. Та таких шлюбів майже не трафлялось; з одного боку через те, що нація була здорова майже в усіх своїх членах, з другого й тому, що здорові калік не хтіли, а каліки бридились каліками. Побиратись вільно хлопцям від двад-

цять, а дівчатам від вісімнадцять літ.

Право праці та право розплоду були невблаганими вартовими нового людства.

VII.

Наближалось 15-го червня. Гледисин батько сказав, що має летіти оглядати стан збіжа. Ми з Гледис умовились також вдатись на прери враз з її старим, а відтак на сьвято молоді до Меклавд.

Хороше було летіти понад верхами Каскадів, понад долинами, де ліси здавались кущиками, а річки та потоки срібними смужками. Як орел, наш літак перелетів через верхи Скелястих гір і перед моїми очима зазеленіли неокраїні прери Заходу. Мое серце затріпотіло, коли я вздрів знайомі околиці: гень Летбридж, ось Келгарі, а там бовваніє наче колишній Едмонтон.

Старий Колман понизив лет, і ми наблизились до землі. Тепер там було видно велечезні череди худоби свійської і дикої, табуни коней, отари овець.

— А ви ж казали, що худоби не плачете? спитав я.

— Вони вольні, — відповів Гледисин батько.

— Як «вольні»?

— Сі гори та сю східну частину Альберти аж геть туди на полудне в Монтану ми відступили нашим колишнім четвереногим рабам.

— Але ті орди можуть ввалитись на поля і знищити збіже.

— Збіжевий дистрикт дуже добре в нас забезпечений, мій соколе! — відповів товариш Колман: До нашого збіжа навіть гомфри не годні дістатись. Колись, кожний фармер зокрема мусів себе захищати дротяним плотом, а наша фарма велика: починаєть ся за Келгарами, кінчить ся за

Дакотою, та наш дрото-пліт і шура не перепустить.

Обідали ми в Келгарах. Місто було напів зруйноване. Там окрім стації про припадкових подорожуючих не було нічого.

З Келгарів вдалися ми до Саскатуну. 50 миль на схід від Келгарів ми перелетіли той дрото-пліт і враз побачили неокраєний лан, що зеленів мов самосьвіт ізумруд!

— Добре збіже! добре збіже! — вигукував мій старий фармер.

Подекуди на ланах ми бачили в добрім порядку фарми, а під піддашами видко було машинерію.

— На жнивах ми будемо мешкати з тобою в оттакій хатині, — шепотіла, тулючись до мене Гледис.

— От і Саскатун! показав повперед себе Колман.

— Щось не подібне на Саскатун, — відповів я: Звідки ті мури та башти, що заступають цілу долину?

— Сеж наші елеватори збіжа. Се наші спіжарні, з котрих черпають споживу цілі країни.

Я згадав, що за мого часу геть на північ, на схід та захід від Саскатуна сотки тисяч українських фармерів, як працювиті бобри, приводили до порядку сю країну.

— А які тепер у вас відносини що до мови?

Довідався, що вони дивлять ся на мову, як на чин порозуміння людини з людиною. Що тепер жадна мова перед другою не гоноруєть ся, і що всі люди ще за шкільною лавкою виучують кілька мов.

— Ми міняєм ся дітьми. Англіїці беруть

собі дітей німецьких, французських, японських, українських і т. д., а своїх віддають таким самим чином. Моя Гледис була з малку три роки в Києві в одній українській родині.

— Ти вмієш по українському? споглянув я на Гледис.

— Вмію, відповіла вона по нинішньому.

Се була мені люба несподіванка. Роспитував її, що діється на Україні. Казала, що там, так само як і тут, панує колективізм, порядок, добробут та щасте. А веселий український нарід виспівує понад Дніпром свої чудові пісні.

Ми прилетіли до Саскатуну. Старий Колман мав тут позістатись, бо тутки була головна квартира хліборобського комітету.

Саскатун, той красунь прери, був у більшім порядку, як Келгарі, але майже таким, як і за мого часу. Тільки улиці були красно вицементовані, колишні деревця вздовж хідників повиростали тепер у грубезні дерева; на Другій Авеню та поближших улицах крамниці пощезали, а в них були вряжені літні кухні та реставрації про женців.

Ми спинились в Овен-готелю. Була якраз вечерея. За столами сиділо зо дві сотки студентів рільництва з місцевого каледжу та кілька товаришів з Англії та Луїзіяни, що приїхали набрати про своїх мешканців пшениці.

Студенти привитали свого старого професора радісними вигуками. За вечереею балачки були про стан збіжа та всілякі потреби рільництва. По вечері усі перейшли до порожнього театру і врядили собі аматорський концерт. Коли вийшли з театру по десятій в ночі, на дворі було

видко як у день.

— Що се?

— А ви забули? Сож наші штучні сонця світять, відповів товариш Колман.

Справді там на сході сяло наче кілька місяців.

Мені пояснили, що ті сонця посувають ся на дротах, піднесених на п'ять тисяч футів понад ланами.

.....
15-го червня в ранці ми сіли з Гледис в літак і враз з декількома літаками з Саскатуну подались в напрямку країни «Чорноногих Індіанів».

І ось перед нашими очима заблищали срібні верхи Скелястих гір. Гори неокрашним муром подались туди на полудни, а вздовж їхніх стін рівна як стіл прерастелеть ся і потопає на сході там за колишнім Летбриджом.

А ось і Меклавд стоїть наче зелений кущик на тім просторі. А за Меклавдом чорнієть ся якась височезна, здаєть ся рівна з верхами гір, башти. Здалеку добре не видно що.

— То пам'ятник піонерам Заходу, пояснює Гледис.

Тепер бачу, що навколо тої фігури стоять якісь менші, а ще далі навкруги чорніють забудови, немов колишній амфітеатер грецьких олімпійських игрищ.

— Там відбуваєть ся наше «червнєве сьвято», казала Гледис.

Я озираюсь по небу. Мов журавлі, тягне з сходу, полудня та заходу безліч літаків та немов величезні кондори повітряні кораблі; усі до Меклавд.

Ми підлетіли ближче. Там під нами ходять уже тисячі люду. Гледис звернула свій літак до фігури і полетіли нав-

круги неї:

Фігура уявляла матір, що сиділа на снопах а на руках тримала двоє дітей, хлопчика та дівчину. А навкруги тої жінки стояли менші фігури: Індіян, що здогоняє зубра, мисливці Гудсонської Компанії ставлять свій форт, там робітники кладуть релі першої залізниці, тут ідуть емігранти з клунками та валізками (Бритійці, Скандинавці, Німці та Українці) усі у своїх національних убраннях, ось піонер ломить биками першу скибу дикої прери, а ось уже в русі величезні льокомотиви та молотарки.

Наш літак сів на землю.

Навкруги нас тисячі, а тисячі прибульців. Усе молоде, веселе, радісне. Зараз недалеко самого амфітеатру подибали мого Джова з Ласи. Вони теж були заручені.

Потім розпочались грища: бігане навперегони, показуване сили, сьпів, деклямації нових поезій. (Що до сьпіву чи деклямацій одиниці вживали мегальфону, щоб цілі збори їх чули). Але Американці Американцями. Люблять показати щось грандіозного. Таким був балет в десять тисяч душ, потім хор Нігрів в п'ятнацять тисяч душ. Сей хор співав пісеньку з берегів Міссисипі; і здавалось в ту хвилю, що їдеш в човні по тій широкій річці і чуєш ту нуту колишнього раба. Потім виступали різбярі, малярі, актори, винахідники машинерії, тощо; дівчата і хлопці.

Судді, вибрані з старших товаришів призначили надгороди: вінки з степових квіток, смлетених тутки нашими товаришками.

По полудни розметілись гуртами на

пiкнiк.

Колиж зайшло сонце i зiрки замерехтiли на небi, знов усi зiйшлись до амфiтеатру, що був осяяний штучним сонцем знад голови фiгури. Знов забавлялись, аж почало благословлятися на сьвiт.

Тепер мала вiдбутись церемонiя «вiнчання».

Кiлька тисяч вiдданиць вбраних в бiлi стрoї стали з своїми нареченими перед помостом проти фiгури. Один старий, сивий, як голуб, товариш промовляв до нас.

Вiн казав про щасте кохання, котре ми усi тодi вiдчували, i взивав, щоб ми необачним поступованем не розвiяли того сну блаженства. Потiм вiн покликав до себе на п'ячатку свою сивеньку подругу i усiх своїх дiтей, онукiв та правнукiв, котрих з'явилося там коло него яких зо три сотки. Сини взяли старого i стару на руки i усi обiймились, а потiм той старенький товариш простяг свої руки над нашими головами, наче благословляючи, промовив:

— Жичу вам усiм, дiти мої, такогож щастя, як зазнав я з своєю подругою.

Церемонiя скiнчила ся. Ми сiли в свої лiтаки.

.....
Залявши червоним злотом небеса зiйшло сонце i осяяло вертаюче до мiв щасливе молоде людство, людство колективiзму.

Кiнець.

Студіуйте Соціалізм

В вітра соціалістом бути не можна; щоб стати соціалістом, треба студіювати соціалізм.

Тим, що хочуть науково зацікавитись з сею доброю новиною працюючого люду, **Українська Книгарня в Брантфорд, Ont.** поручає слідуючі книжки:

ВІРА І ГРОМАДСЬКІ СПРАВИ -- М. Драгоманов	5ц
КЛЯСА ПРОТИ КЛЯСИ	5
ЖІНКА А СОЦІАЛЬНЕ ПИТАННЯ	10
ДОРОГА ДО СВІДОМОСТІ	10
ЧОМУ ЖІНКИ ЖАДАЮТЬ ПОЛІТИЧНИХ ПРАВ	15
ДВОНОГИЙ	15
ПРОМОВА НА СУДІ	15
ХИТРА МЕХАНІКА	15
РОЗВИТОК СОЦІАЛІЗМУ ВІД УТОПІЇ ДО НАУКИ	15
ПОЧАТКИ УКР. СОЦ. В ГАЛИЧИНІ	25
НАРОДНІСТЬ І ЇЇ ПОЧАТКИ	25
ЩО ТАКЕ ПОСТУП? — Ів. Франко	25
КОМУНІСТИЧНИЙ МАНІФЕСТ	25
КОРОТКИЙ НАЧЕРК СОЦІАЛІЗМУ	35
ПОВІТНА СУСПІЛЬНІСТЬ І ЦЕРКВА	35
НАРИСИ ПЕРЕДІСТОРИЧНИХ ПОДІЙ	40
СЕЛЯНСТВО І СОЦІАЛ-ДЕМОКРАТІЯ	40
МІЖНАРОДНІЙ РОБІТНИЧНИЙ СОЦ. РУХ	40
ФІЛСОФІЯ ШТУКИ -- Г. Тевя	50
ЦАРСЬКА РОСІЯ І УКР. СПРАВА — В. Левинський	50

Також **Українська Книгарня в Брантфорд, Ont.** має на складі різномодні наукові книжки, оповідани та інші твори, також великі писарські прилади. Обслуґа сю: **Українська Книгарня в Брантфорд, Ont.**
Удавайтесь на сю адресу:

UKRAINSKA KNYHARNIA

211 MARKET ST.

Brantford, Ont.,

Canada.

Студіуйте Соціалізм

З вітра соціалістом бути не можна; щоб стати соціалістом, треба студіювати соціалізм.

Тим, що хочуть науково запізнатись з сею доброю новиною працюючого люду, **Українська Книгарня в Брантфорд, Ont.** поручає слідуючі книжки:

ВІРА І ГРОМАДСЬКІ СПРАВИ — М. Драгоманов	5ц
— КЛЯСА ПРОТИ КЛАСИ	5
ЖІНКА А СОЦІАЛЬНЕ ПИТАННЯ	10
ДОРОГА ДО СВІДОМОСТІ	10
ЧОМУ ЖІНКИ ЖАДАЮТЬ ПОЛІТИЧНИХ ПРАВ	15
ДВОНОГИЙ	15
ПРОМОВА НА СУДІ	15
ХИТРА МЕХАНІКА	15
РОЗВИТОК СОЦІАЛІЗМУ ВІД УТОПІЇ ДО НАУКИ	15
ПОЧАТКИ УКР. СОЦ. В ГАЛИЧИНІ	25
НАРОДНІСТЬ І ЇЇ ПОЧАТКИ	25
ЩО ТАКЕ ПОСТУП? — Ів. Франко	25
КОМУНІСТИЧНИЙ МАНІФЕСТ	25
КОРОТКИЙ НАЧЕРК СОЦІАЛІЗМУ	35
НОВІТНА СУСПІЛЬНІСТЬ І ЦЕРКВА	35
НАРИСИ ПЕРЕДІСТОРИЧНИХ ПОДІЙ	40
СЕЛЯНСТВО І СОЦІАЛ-ДЕМОКРАТІЯ	40
МІЖНАРОДНИЙ РОБІТНИЧИЙ СОЦ. РУХ	40
— ФІЛЬСОФІЯ ШТУКИ — Г. Тена	50
ЦАРСЬКА РОСІЯ І УКР. СПРАВА — В. Левинський	50

Також **Українська Книгарня в Брантфорд, Ont.** має на складі різнородні наукові книжки, оповідання та поезії, як також всілякі писарські прилади. Обслуга скоро і ретельна. Удавайтеся на сю адресу:

UKRAINSKA KNYHARNIA

211 MARKET ST.

Brantford, Ont.,

Canada.